

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

Diplomski rad

**Što determinira izlaznost na izbore za Europski parlament?
Analiza utjecaja ekonomskih, političkih i društvenih čimbenika**

Ivana Čavar
Dr. sc. Dragan Bagić
Zagreb, 11.03.2015.

Sadržaj:

1. Uvod.....	3
2. Teorijski pregled izlaznosti na izbore.....	4
3. Metodološke postavke rada	14
3.1. Izvor podataka.....	15
3.2. Čimbenici utjecaja na izlaznost.....	16
3.2.1. Ekonomski čimbenici	16
3.2.2. Politički čimbenici	20
3.3.3. Sociodemografski čimbenici	28
4. Rezultati i analiza	32
4.1. Nacionalna i europska razina	32
4.2. Determinante izlaznosti pojedinih domena.....	41
4.2.1. Ekonomska razina.....	42
4.2.2. Politička razina.....	43
4.2.3. Sociodemografska razina.....	45
4.3. Provjera utjecaja na nacionalnoj razini	46
4.3.1. Ekonomska razina.....	47
4.3.2. Politička razina.....	48
4.3.3. Sociodemografska razina.....	49
4.4. Provjera utjecaja povezivanjem domena	50
4.4.1. Izlaznost na izbore za Europski parlament.....	50
4.4.2. Izlaznost na nacionalne izbore.....	52
5. Slučaj Hrvatske.....	54
6. Rasprava.....	56
7. Zaključak	57
Sažetak.....	58
Summary	58
Literatura:.....	60
Prilozi:	64

1. Uvod

Izlaznost na izbore za Europski parlament u konstantnom je padu te je od prvih izbora 1979. godine na kojima je iznosila 62.99%, na posljednjima 2014. godine spala na 42.61%, a razlike u izlaznosti među državama također su izrazite te je na posljednjim izborima ona u Belgiji i Luksemburgu iznosila 89.64% i 85.55% dok je u Slovačkoj i Češkoj iznosila tek 13.05%, odnosno 18.20% (International IDEA).

Upravo stoga će se u ovom radu obuhvatiti tematika izlaznosti birača na izbore za Europski parlament kroz usporedbu s istom na nacionalnim izborima pojedinih država članica Europske unije te će se nastojati uvidjeti koji su to faktori koji utječu na postojeće razlike te na promjene u samoj izlaznosti na europske izbore.

Kako bismo što obuhvatnije pristupili ovoj problematici započet ćemo iznošenjem osnovnih postavki i dosadašnjih saznanja o izlaznosti glasača na izbore, prvenstveno na one za Europski parlament, ali i na one nacionalne, budući da nam treba i njihov kontekst kako bi se mogle uvidjeti specifičnosti europskih izbora i uvidjeti razlikuju li se i na koji se način od nacionalnih. Zatim ćemo se osvrnuti na osnovne postavke o međusobnom odnosu i utjecaju dvaju razina izbora jedne na drugu te također na teorije o političkim, ekonomskim i društvenim faktorima koji ih determiniraju.

Cilj rada je utvrditi postojanje razlika u izlaznosti među zemljama članicama Europske unije, uvidjeti grupiraju li se one na temelju izlaznosti na dvjema razinama izbora i konačno uvidjeti koji politički, ekonomski i socio-demografski čimbenici najbolje objašnjavaju izlaznost te razlikuju li se oni na nacionalnoj i europskoj razini.

Budući da su predstojeći izbori za Europski parlament prvi nakon stupanja na snagu Lisabonskog ugovora, kojim je ostvarena veća uključenost Europskog parlamenta u zakonodavni proces, važno je uvidjeti je li došlo do promjene u izlaznosti europskih građana na izbore, ali i uvidjeti kako su se određene nacionalne i nadnacionalne promjene, poput ekonomske krize, odrazile na izlaznost birača pojedinih zemalja. Bitno je i utvrditi poziciju Hrvatske u odnosu na izlaznost ostalih zemalja, budući da je nova članica i da su njezinim biračima ovo prvi redovni izbori, stoga će se u ovom radu poseban naglasak staviti upravo na njezin položaj.

2. Teorijski pregled izlaznosti na izbore

Dosadašnje se teorije i studije izlaznosti na Europske izbore mogu podijeliti na one bazirane na postavci tih izbora kao onih "drugog reda" u odnosu na nacionalne te na one koje se ipak oslanjaju na važnost uloge same Europske unije pri njihovom proučavanju. Većina postojećih istraživanja izbora za Europski parlament pripada prvim navedenima i pristupa im u nacionalnom prije nego u europskom kontekstu, odnosno u tim su istraživanjima europski izbori shvaćeni kao sporedna natjecanja unutar glavnog natjecanja za vodeću poziciju u nacionalnom parlamentu te su isto tako shvaćeni više kao nacionalni nego kao europski, budući da su slabo povezani s politikom Europske unije. S druge strane, ustanove Europske unije i mediji brojnih država članica pad izlaznosti na europske izbore i glasanje za anti-europske stranke vide kao protest građana protiv Europske unije pa tako i brojni autori izlaznost na izbore za Europski parlament povezuju s direktnim ili indirektnim utjecajem Europske unije te navode indikatore izlaznosti vezane uz europsku razinu kao što su potpora europskoj integraciji ili raspodjela europskih fondova (Hix, Marsh, 2007: 495-497). Ovakvu percepciju europskih izbora, gdje se naglašava važnost Europe i njezinih politika na biračku izlaznost i koja je u suprotnosti onoj "izbora drugog reda", mnogi autori (Hix, Marsh, 2007., Polk, Bakker, 2012.) nazivaju "Europa je važna" ("Europe matters").

Osim što je izlaznost na izbore za Europski parlament u stalnom padu, ona je također i oduvijek bila manja od one na izborima za nacionalne parlamente te mnogi autori (van der Eijk i Franklin, 1996; Marsh, 1998; Hix i Marsh, 2007; Hobolt et al., 2009.) kao uzrok tome navode shvaćanje europskih izbora kao "nacionalnih izbora drugog reda", koje su uveli Karlheinz Reif i Hermann Schmitt 1980. nakon prvih direktnih izbora za Europski parlament održanih 1979. godine (Hobolt, Wittrock, 2011: 29), navodeći kako birači takve izbore doživljavaju kao one čije su posljedice manje neposredne i manje utječu na njih, za razliku od posljedica "izbora prvog reda" tj. nacionalnih parlamentarnih izbora (Reif, Schmitt, 1980: 9).

U svojoj analizi "izbora drugog reda" Reif i Schmitt navode posljedice njihova percipiranja kao manje važnih te osim same manje izlaznosti glasača navode kako je pridavanje manje važnosti takvim izborima vidljivo i među političarima i političkim novinarima. Također, iznose da na takvim izborima manje i nove političke stranke

imaju bolje izgleda nego na "izborima prvog reda", budući da glasači često glasaju za veću i etabliranu stranku, iako manja bolje predstavlja njihove stavove, kada su u pitanju izbori čije posljedice percipiraju kao neposrednije. Veći broj nevažećih listića još je jedna od karakteristika "izbora drugog reda", a uzrok joj je nezadovoljstvo birača setom stranaka ili kandidata koji su mu ponuđeni u "izborima prvog reda" koje eksplicitnije pokazuju na "izborima drugog reda" (Reif, Schmitt, 1980:9). Posljednja karakteristika "izbora drugog reda" koju Reif i Schmitt navode je "poraz" vladajućih stranaka, što je rezultat pada njezine popularnosti nakon nekog vremena od izbora koja najviše opada u sredini mandata. Stoga će, "izbori drugog reda" održavani u tom periodu rezultirati prednošću oporbe koja će dobiti više glasova ili zbog razočaranosti glasača određenim politikama vlade ili zbog vršenja pritiska na vladu, u slučaju glasača koji generalno podupiru njezin rad. Prema tome, može se očekivati da će, ukoliko se izbori za Europski parlament održavaju u sredini mandata određene nacionalne vlade, vodeća stranka dobiti manji broj glasova, a da će, ukoliko se izbori za Europski parlament odvijaju u kraćem periodu nakon nacionalnih izbora, i dalje uživati popularnost te osvojiti veći broj glasova (Reif, Schmitt, 1980: 10).

Vraćajući se na samu izlaznost na "izborima drugog reda", a posebice se osvrćući na one za Europski parlament, Reif i Schmitt, iznose da ona ovisi o tome je li glasovanje u određenoj državi obavezno ili ne te postoje li stroge sankcije kojima se izostanak na izborima regulira (Reif, Schmitt, 1980: 12). Isto tako, tvrde da će izlaznost biti to manja što su izborne procedure izbora za Europski parlament različitiije od onih nacionalnih, budući da su glasačima i kandidatima nove i nepoznate, te da će ona biti veća ako se izbori za Europski parlament održe na isti dan kada i neki nacionalni, kako parlamentarni i predsjednički, tako i oni lokalni ili regionalni (Reif, Schmitt, 1980:13).

Franklin, kao jedan od autora koji se bavio proučavanjem razlike između izlaznosti na nacionalne i europske izbore i posebice problemom kontinuiranog pada izlaznosti na "izborima drugog reda", točnije na izborima za Europski parlament, u svom modelu navodi tri faktora koja utječu na taj pad (Franklin 2001. prema Flickinger, Studlar, Bennett, 2003: 6-7). Prvi je sve manji udio država članica s obaveznim glasovanjem, budući da je taj omjer s tri od devet zemalja u 1979. godini pao na tri od petnaest u 1999. godini. Drugi faktor koji navodi je taj da je odaziv birača relativno visok pri prvom glasovanju za Europski parlament u novoj državi članici, no da ga slijedi znatan pad izlaznosti na drugim izborima, koji onda postaje obrazac za buduće izbore.

Posljednji faktor prema Franklinovom modelu je vremenski period između održavanja nacionalnih i europskih izbora, što objašnjava time da će, ako se izbori za Europski parlament održavaju u kratkom vremenskom intervalu prije nacionalnih, izlaznost na njih biti veća, budući da će tada oni biti važniji i za nacionalnu politiku te da će stranke imati veći poticaj za kampanju i mobiliziranje glasača nego kada su izbori za Europski parlament vremenski udaljeniji od nacionalnih (Flickinger, Studlar, Bennett, 2003: 6-7). Smatrajući Franklinov model robusnim objašnjenjem ukupne izlaznosti na izbore za Europski parlament, Flickinger, Studlar i Bennett nude model koji obuhvaća ekonomske i političke faktore koji uključuju područja na koje se europske politike najviše odnose (Flickinger, Studlar, Bennett, 2003: 9), pri čemu je vidljivo njihovo udaljšavanje od postavke "izbora drugog reda". Ekonomski faktori njihovog modela odnose se na postotak zaposlenih u primarnom sektoru i udio vanjske trgovine u BNP-u, čiji će veći udio pridonijeti većoj izlaznosti birača, kao što će i ostala dva faktora: prihvaćanje Eura kao valute te status države kao korisnika EU fondova, za razliku od one koja im pridonosi (Flickinger, Studlar, Bennett, 2003: 9). Isto tako, politički faktori koje autori navode, redom duljina članstva u EU, status države kao jedne od 6 prvotnih članica, posjedovanje sjedišta jedne od institucija EU, veći udio stranaka u Europskom parlamentu, a time i veći broj stranaka koje mobiliziraju birače te razvijenost europskog identiteta u populaciji također bi trebali pridonijeti većoj ukupnoj izlaznosti (Flickinger, Studlar, Bennett, 2003: 10).

Franklinov rad, u kojem kao čimbenike veće izlaznosti navodi postojanje obaveznog i poštanskog glasovanja, održavanje izbora na blagdane te razmjerni izborni sustav (Franklin, 1996: prema Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003: 2), kao polazište koriste i Blais, Massicotte i Dobrzynska u svojoj studiji općenite izlaznosti građana na izbore na uzorku od 151 izbora održanih u 61 demokratskoj državi od 1990. godine u kojoj navode socioekonomske, geografske i makro-institucionalne varijable koje na njih utječu, što će nam, iako se rad ne bavi isključivo izlaznosti na europske izbore, svakako biti od koristi, budući da je i dio našeg rada posvećen upravo razlikama na nacionalnim razinama. Kao prvu socioekonomsku varijablu autori navode stupanj ekonomskog razvoja zemlje, koji onda potiče stvaranje i širenje socioekonomskih resursa poput pristupa informacijama i višim razinama obrazovanosti i prihoda, a u svom su ga istraživanju mjerili bruto domaćim proizvodom per capita. Osim stupnja ekonomskog razvoja, kao socioekonomske indikatore, autori su koristili i razinu pismenosti te

očekivano trajanje života, zaključivši da političko uključivanje zahtjeva određene građanske vještine (Verba, Schlozman, Brady, 1995: prema Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003: 4) i određenu kvalitetu života (Moon, 1991: prema Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003: 4). Kao zemljopisne varijable koje utječu na političku participaciju građana, pa tako i na izlaznost na izbore, autori navode veličinu zemlje i gustoću naseljenosti te pritom naglašavaju da će se stavovi koji stimuliraju izlaznost glasača lakše razviti u relativno malom političkom okruženju, gdje su društveni odnosi bliži i direktniji (Verba, Nie, 1972; Oliver, 2000: prema Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003: 4) i da će u zemljama s većom gustoćom naseljenosti glasači biti koncentriraniji pa će ih time biti lakše mobilizirati (Lipset, 1981: prema Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003: 4), što oboje dovodi do veće izlaznosti na izbore. Posljednje, makro-institucionalne varijable, čiji utjecaj prema autorima čini razliku u izlaznosti glasača među državama, su već spomenuto postojanje obveznog glasovanja te sam izborni sustav, pri čemu navode da je izlaznost 5 do 6% veća u zemljama koje koriste proporcionalni ili mješoviti kompenzacijski izborni sustav, što objašnjavaju time da su birači spremniji izaći na izbore kada se izborni sustav čini pravednijim za sve stranke pa tako i one male (Blais, Dobrzynska, 1998: prema Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003: 8). Autori se također osvrću i na indikatore vezane uz izbornu administraciju te, za razliku od Franklina, utvrđuju da vrijeme održavanja izbora, odnosno dan u tjednu na koji se izbori održavaju, i nije signifikantan faktor utjecaja na izlaznost građana na izbore, no da "lakoća glasanja" i dužina izbornog perioda to jesu. Varijabla "lakoća glasanja" pritom se odnosi na mogućnost glasanja putem mail-a, unaprijed ili punomoćno (*byproxy*) te autori tvrde da je izlaznost oko 10% veća u zemljama u kojima je jedan ili svi od gore navedenih "lakših" načina glasanja prisutan. Što se tiče duljine kampanje, autori navode da će, ukoliko kampanje traju predugo, glasačima dosaditi, što će rezultirati manjom izlaznosti te da, s druge strane, isti rezultat mogu prouzročiti i kampanje koje traju prekratko, budući da postoji mogućnost da ne potaknu interes glasača (Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003: 12).

Matilla, koji se u svojoj studiji, za razliku od Blaisa, Massicotte i Dobrzynske, usredotočio samo na izlaznost građana na izbore za Europski parlament, faktore koji utječu na tu izlaznost dijeli na one vezane uz izborne sustave država članica te one vezane isključivo uz politički sistem Europske unije. Isto tako, radi distinkciju između

faktora utjecaja na mikro, tj. individualnoj razini i onoj makro, tj. sistemskoj ili državnoj razini ili razini izborne jedinice (Matilla, 2003: 450).

Kao varijable koje se odnose na mikro, tj. individualnu razinu glasanja općenito navodi sociodemografske faktore, stavove, uvjerenja i vrijednosti, dok na makro, sistemskoj razini glasanja kao faktore utjecaja navodi izborne sustave i politički kontekst. Što se tiče izbora za Europski parlament, na mikro razinu uvrstio je povjerenje u Europsku uniju i Europski parlament te razinu informiranosti o istima, dok je na makro razinu postavio faktor "izbora drugog reda", udio države članice u broju mjesta u Parlamentu te koristi koje država ima od članstva u EU (Matilla, 2003: 451).

Na individualnoj razini, gdje kao varijable koje utječu na izlaznost na izbore navodi spol, dob, stupanj obrazovanja i primanja, Matilla naglašava da su stariji i obrazovaniji ljudi skloniji glasanju od mlađih i manje obrazovanih, no naglašava da se pri objašnjavanju izlaznosti ne smije zadržavati na deskripciji koju te varijable nude, već da se treba uzeti u obzir to da ljudi s različitim sociodemografskim karakteristikama imaju i različite stavove i sklopove vrijednosti i pozicije u društvu, što onda omogućuje objašnjenje izlaznosti (Matilla, 2003: 451).

Kao individualne faktore koji utječu na izlaznost na izbore za Europski parlament autor navodi prvenstveno stavove građana prema Europskoj uniji i parlamentu, kao što je na primjer povjerenje, ali navodi i da su dosadašnja istraživanja na temu njihova utjecaja na izlaznost bila kontradiktorna, budući da su neka, poput Schmittovog i Mannheimirovog (1991.) te Franklinovog (1996.) došla do zaključka o njihovoj zanemarivoj ulozi u građanskoj odluci o izlasku na izbore, dok su druga, poput Blondelovog (1997., 1998.) dokazala utjecaj takvih stavova, čak i uz kontrolu utjecaja kontekstualnih i sociodemografskih varijabli (Matilla, 2003: 451-452).

Na sistemskoj razini analize izlaznosti autor navodi faktore koji su inherentno sistemski poput izbornog sistema, ali i one koji se mogu tretirati kao takvi, kao što je prosječna dob potencijalnih glasača. Ovdje autor navodi probleme vezane uz sistemski pristup glasanju, budući da ne glasaju države ni izborne jedinice, već glasači te smatra da bi se trebalo težiti prijelazu s makro na mikro razinu, kako bi pretpostavke sistemske razine bile teoretski plauzibilne. Tako smatra da sistemski faktor obaveznog glasanja povećava troškove neglasanja na individualnoj razini zbog kazne te je posljedica toga veća izlaznost na makro razini. Dalje navodi da su faktori sistemske razine najčešće

vezani uz izborni sustav i politički kontekst te kao one vezane uz izborni sustav, a koji utječu na veću izlaznost, navodi obavezno glasovanje, proporcionalni izborni sustav, višu dobnu granicu potrebu za sudjelovanje na izborima i jednodomnost, odnosno dvodomnost parlamenta, dok kao one vezane uz politički kontekst navodi blizinu izbora i broj stranaka koje se natječu za glasove (Matilla, 2003: 452).

Naposljetku, Matilla se osvrće na makro faktore koji utječu na izlaznost na europskim izborima, tj. na standardni, već spomenuti, pristup "izbora drugog reda" te navodi dva njezina nedostatka, pri čemu se prvi odnosi na daljnje padanje izlaznosti iako je Europski parlament vremenom stekao veću moć, što je prema navedenoj teoriji trebalo utjecati na glasačev osjećaj direktnijeg utjecaja izbora za njih same. Drugi problem Matilla vidi u tome što teorija "izbora drugog reda" ne objašnjava postojanje velikih razlika u izlaznosti među državama članicama. Navodi i kako ne postoji mnogo studija koje su koristile makro pristup vezan uz sistem Europske unije kojima bi se utvrdile varijacije među zemljama članicama, no da jesu utvrđeni određeni faktori koji na tu razliku utječu, kao što su troškovi, odnosno korist zemalja od članstva u Europskoj uniji, pri čemu će izlaznost biti manja ukoliko glasači znaju da njihova država preko poreza financira druge zemlje članice (Matilla, 2003: 453).

Konačno Matilla iznosi svoj model determinanti izlaznosti na izbore za Europski parlament u kojem započinje od racionalnog djelovanja glasača, koji prema tome odluku o (ne)glasanju donose na temelju procjene koristi i troškova izlaska na izbore. Iz perspektive teorije racionalnog izbora glasovanje se vidi kao aktivnost s niskom koristi i niskim troškovima (Aldrich, 1993: prema Matilla, 2003: 454), a Matilla smatra da su po pitanju europskih izbora oni još manji, budući da je moć Europskog parlamenta manja od one nacionalnih. Prema tome, u svom radu polazi od pretpostavke da će faktori koji utječu na izlaznost na nacionalne izbore imati još veći utjecaj na izborima za Europski parlament (Matilla, 2003: 454).

Autor testira i prihvaća devet hipoteza, od kojih su neke bazirane na prijašnjim istraživanjima te su stoga već i spomenute u ranije spomenutim teorijama i istraživanjima ovog pregleda. Prva se hipoteza odnosi na veću izlaznost u zemljama u kojima je izlazak na izbore obavezan, budući da se time povećava trošak neizlaska na izbore za glasača. Autor navodi da, iako ova hipoteza nije teorijski zanimljiva, važna je jer se pri istraživanju mora kontrolirati njezin učinak da bi se mogao utvrditi učinak

ostalnih faktora. Druga je hipoteza ona koja tvrdi da je izlaznost veća ukoliko se izbori održavaju vikendom jer su troškovi za glasača veći ukoliko moraju odvojiti vrijeme za glasanje danima kada rade, uče ili obavljaju druge svakodnevne aktivnosti radnim danima. Treća hipoteza pretpostavlja manju izlaznost kada se na izborima koriste stroge stranačke liste, a to se objašnjava time da su koristi za glasača veće ukoliko može birati između stranaka, ali i između pojedinih kandidata određene stranke, što im otvoreni stranački sistem omogućuje. Četvrtom hipotezom uspostavlja se da će podjela država na više izbornih jedinica, umjesto tretiranja države kao jedne izborne jedinice, utjecati na veću izlaznost, iz razloga što će birači biti spremniji glasati za lokalne kandidate te da će im lokalne kandidature omogućiti smanjenje troškova pri prikupljanju informacija koje su im potrebne za donošenje odluke o tome kome će dati glas. Peta hipoteza tvrdi da će održavanje drugih izbora simultano s onim za Europski parlament utjecati na veću izlaznost, budući da su troškovi izlaska za glasača manji kada zna da može riješiti dvije dužnosti odjednom. Šesta se hipoteza odnosi na vrijeme održavanja izbora, gdje autor, po uzoru na Franklina (1996), utvrđuje da će izlaznost biti veća kada se europski izbori održavaju u kratkom vremenskom roku prije nacionalnih izbora jer su tada političari, novinari pa i sami birači više zainteresirani za njihov rezultat, budući da on služi kao pokazatelj omjera stranačkih snaga za nadolazeće nacionalne izbore. Sedmom hipotezom postavlja se da će u zemljama koje su pridonositelji europskim fondovima, izlaznost biti manja, dok će u onima koje su njihovi korisnici, izlaznost biti veća, razlog čemu je to što će glasači u zemljama koje pridonose fondovima misliti da je Europska unija financirana njihovim novcem od poreza, a da im zauzvrat ne pruža mnogo, dok će, s druge strane, glasači u zemljama koje koriste fondove imati osjećaj da njihova zemlja ili regija profitira od europskih subvencija, pri čemu poticaj za glasanje nije korist samog glasača nego percepcija javnog dobra za njegovu regiju. Veća izlaznost u zemljama s većom potporom za članstvo u Europskoj uniji osma je postavka, koju autor smatra važnom za istraživanje jer je jedina hipoteza koja uključuje mjeru javnog mišljenja pa time i omogućuje kontrolu efekata stavova o Europskoj uniji na izlaznost. Posljednja, deveta hipoteza ovog istraživanja polazi od toga da je izlaznost veća u novim zemljama članicama, kojoj su to prvi izbori te ju autor, kao i prvu hipotezu, uvrštava prije kao kontrolnu varijablu nego što ju smatra od teorijske važnosti te ju objašnjava time da pri prvim izborima za Europski parlament građani novih država članica dožive početni val entuzijazma, koji s novim izborima nestaje (Matilla, 2003: 454-457).

Sljedeća analiza izlaznosti na europske izbore koju ćemo iznijeti u ovom radu, ona je autorice Sare Pini koja taj fenomen, poput Matille, promatra iz perspektive same Europske unije, ali i različitih država članica zasebno. Autorica stoga istraživanje izlaznosti dijeli na dva dijela: na onaj koji obuhvaća faktore koji determiniraju različitu izlaznost birača na izbore za Europski parlament u državama članicama i na onaj koji se odnosi na ispitivanje razloga većeg negativnog utjecaja faktora neizlaska na izbore na onim europskima u odnosu na nacionalne izbore (Pini, 2009: 147). Faktore koji determiniraju različitu izlaznost u državama članicama Pini je podijelila u četiri skupine, od kojih se prva odnosi na raspored izbora, gdje se autorica osvrnula na vremenski slijed europskih i nacionalnih izbora te na dan u tjednu kojim se održavaju, pri čemu, kao i do sada navedeni autori, navodi da će izlaznost na izbore za Europski parlament biti veća ukoliko se održavaju istovremeno s onim nacionalnim te da će apstinencija na istima biti veća ukoliko se oni održavaju nakon nacionalnih izbora, zbog takozvanog "izbornog umora". No s druge strane, autorica navodi da je utjecaj dana kada se izbori održavaju manje direktan od prvog, budući da, iako je generalno izlaznost veća u zemljama u kojima se izbori održavaju nedjeljom, postoje i države u Europskoj uniji u kojima je unatoč tome izlaznost niska te navodi kako su se, na izborima za Europski parlament 2004. godine, u sedam država članica s najmanjom izlaznosti (osim Češke) izbori održavali nedjeljom (Pini, 2009: 145-146). Druga skupina, koju Pini navodi, je ona koja obuhvaća faktore vezane uz izborni sustav, od kojih se prvi odnosi na postojanje obaveznog glasovanja, a druga dva, koja autorica smatra manje relevantnim, na broj izbornih jedinica u odnosu na veličinu države i njezina stanovništva te na izbornu metodu, tj. na korištenje zatvorenih lista ili preferencijskog glasovanja. Autorica obrazlaže da u slučaju postojanja jedne liste za čitavu zemlju može doći do toga da većina kandidata dolazi iz regije glavnog grada, dok pojedine regije ostaju nereprezentirane što uzrokuje izostanak izlaznosti stanovnika tih regija. Također, navodi da zatvorene liste biraču ne omogućuju da biraju određenog kandidata, već samo mogućnost da se (ne) slože sa stranačkim izborom, čime šanse da određeni kandidat bude izabran ovise o njegovoj poziciji na listi te birači stječu dojam da njihov glas nije važan (Pini, 2009: 145). Kao treću skupinu faktora, Pini navodi one političke te kao jedan takav navodi političku krizu koja zahvaća nacionalnu vladu ili političke aktere, prilikom čega stanovnici gube povjerenje u političko vodstvo i institucije i gube potrebu za političkom participacijom u izborima općenito. Sljedeći politički faktor odnosi se na duljinu članstva u EU, pri čemu autorica navodi da veća izlaznost može proizaći iz

jačanja europskog identiteta i većeg broja održavanja izbora za Europski parlament, čime se može objasniti manja izlaznost u novim zemljama članicama, u kojima građani nisu naviknuti na tu vratu glasanja i osjećaju se kao europski građani drugog reda zbog restrikcija i tranzicijskog perioda koji su prošli prije ulaska u EU. Ipak, autorica tvrdi kako godina ulaska nije snažan objašnjavajući faktor izlaznosti na izbore, budući da navedeno, iako istinito za zemlje srednje i istočne Europe, nije i za Cipar i Maltu, koji bilježe visoku izlaznost, kao ni za mediteranske zemlje, koje su nakon stupanja u EU imale visoku izlaznost. Navodi i da izlaznost na izbore općenito opada vremenom te da, stoga, duži period članstva ima više negativan, no pozitivan utjecaj. (Pini, 2009: 146). Posljednji skup faktora, koje Pini navodi, odnose se na razinu interesa i informiranosti te se pritom prvenstveno referira na stranačku mobilizaciju te na publiciranost izbornih kampanja u kojima se više raspravlja o ključnim pitanjima, što će privući glasače i rezultirati njihovom većom participacijom na izborima (Pini, 2009: 147).

U drugom se dijelu rada Pini osvrće na uzorke manje izlaznosti na izborima za Europski parlament te kao prvi navodi slabo prepoznatljiva politička pitanja, izostanak prave kampanje i nedostatak jasnih ideoloških stajališta, što proizlazi iz toga što je nacionalna razina osnovna referentna točka kandidata za Europski parlament, koji u svojim utrkama za mjesta uvelike ovise o nacionalnim strankama pa stoga u kampanjama ni ne koriste jasne i čvrste programe. Također, autorica navodi da birači imaju slabu percepciju onoga što je u pitanju prilikom glasovanja na europskim izborima te da bi izlaznost bila veća kad bi stekli dojam da je njihov glas bitan te da će rezultat izbora imati utjecaj na njihove živote (Pini, 2009: 148), što su ujedno i osnovne postavke autora koji izbore za Europski parlament vide kao one "drugog reda". Kao sljedeći faktor Pini navodi kompleksnost europskog političkog i institucionalnog sustava te biračeve poteškoće s razumijevanjem istih, odnosno njihov nedostatak educiranosti i informiranosti, što uvelike proizlazi iz utjecaja posljednjeg faktora koji se odnosi na nedostatak europske javne sfere i europskih medija, a time i pravih europskih izbora, koji su sada, prema autoričinu mišljenju, više skup nacionalnih no jedinstveni izbori (Pini, 2009: 148-149).

Posljednja studija koju iznosimo ona je Daniela Stockemera, u kojoj je, poput dvije prethodno navedene, one Matille (2003) i Pini (2009), također vidljiv značajniji odmak od shvaćanja izbora za Europski parlament kao onih "drugog reda", ali koja, za razliku od navedenih, naglasak stavlja na mikro razinu utjecaja na izlaznost, onu vezanu uz

javno mnijenje. Autorova je glavna svrha bila ispitati utjecaj stava prema EU na izlaznost na europske izbore te se usredotočio na pro i anti stavove građana prema Europskoj uniji, pri čemu je započeo od teze da će građani koji podržavaju članstvo svoje države u EU biti spremniji i glasati na izborima za Europski parlament (Stockemer, 2012: 34), što je upravo suprotno tezi zagovornika "izbora drugog reda" koji su takvu povezanost opovrgavali. Kako bi njegov model uključio i sve velike teorijski relevantne varijable, Stockemer uvodi i 8 kontrolnih varijabli koje dijeli u tri domene, onu institucionalnu, socioekonomsku i kontekstualnu. Kao institucionalne faktore navodi obvezno glasovanje, koje potiče ljude da glasaju (Franklin, 2004 prema Stockemer, 2012: 34), zatim izborni sustav, pri čemu pretpostavlja veću izlaznost u državama koje imaju proporcionalni od onih koje imaju većinski ili first-past-the-post sustav, kojeg je prakticirala Velika Britanija do izbora 1999. godine (Selb, 2009 prema Stockemer, 2012: 35) te istovremeno održavanje drugih izbora, bilo lokalnih, regionalnih, nacionalnih ili referenduma uz izbore za Europski parlament, što dovodi do veće izlaznosti. Kao socioekonomske faktore navodi nacionalni dohodak per capita, koji bi trebao biti pozitivno koreliran s većom izlaznosti, budući da su građani bogatijih zemalja obrazovaniji, bolje razumiju europske institucije i vjerojatnije je da će se uključiti u političke procese (Karp and Banducci, 2007 prema Stockemer, 2012: 35) i veličinu zemlje, pri čemu se u manjim zemljama očekuje veća izlaznost jer su njihovi građani uže vezani uz politiku zbog blizine političara (Blais, 2006 prema Stockemer, 2012: 35). Konačno, kao kontekstualne faktore, Stockemer navodi postojanje tijesne utrke među strankama koja utječe na bolju medijsku pokrivenost kampanja i mobilizaciju biračkog tijela, pa tako i na veću izlaznost na izborima, (Fauvelle-Aymar and Abel, 2006: Stockemer 2012: 35), izlaznost na nacionalne izbore u zemljama s visoko participativnom političkom kulturom koja utječe na iznadprosječnu izlaznost na one europske (Stockemer, 2012: 35) te podjelu članica na zapadne i istočne, gdje će potonje imati manju izlaznost na izborima za Europski parlament (Stockemer, 2012: 36).

Od sveukupno devet varijabli, čiju je objašnjavajuću funkciju Stockemer testirao, potvrdio je točnost svojih predviđanja za njih sedam, budući da je na temelju rezultata zaključio da faktori blizine izbora i vrste izbornog sustava ne determiniraju izlaznost, dok s druge strane rezultati ukazuju i na to da zemlje s većim BDP-om imaju manju izlaznost, što je suprotno autorovoj pretpostavci (Stockemer 2012: 38).

3. Metodološke postavke rada

U ovom ćemo radu nastojati pružiti sveobuhvatnu analizu faktora koji utječu na izlaznost na izbore za Europski parlament, ali i na one nacionalne, budući da će nam i ti izbori biti od važnosti prilikom utvrđivanja razlika među zemljama članicama. Naš će se pristup ovoj temi bazirati na grupaciji faktora utjecaja u tri, u nekim aspektima međusobno povezane, domene - ekonomsku, političku i društvenu (točnije sociodemografsku) te će se, po uzoru na Matillin rad, temi pristupiti putem sagledavanja i mikro (individualnih) i makro (sistemskih) faktora utjecaja na izbore, kako na nacionalnoj razini, tako i na onoj europskoj.

Kako bismo izbjegli postavljanje velikog broja hipoteza, u ovom ćemo dijelu postaviti osnova istraživačka pitanja, kojima ćemo nastojati pokriti širok spektar istraživačke problematike ovog rada, a ona su sljedeća:

1. Grupiraju li se države Europske unije prema postotku izlaznosti na nacionalne i izbore za Europski parlament?
2. Koji politički, ekonomski i sociodemografski čimbenici determiniraju izlaznost država na izborima za EP te koji ju čimbenici najbolje objašnjavaju?
3. Objašnjavaju li navedeni čimbenici bolje izlaznost na izborima za EP ili na onim nacionalnim?
4. Kakav je položaj Hrvatske u odnosu na ostale zemlje članice EU obzirom na odaziv birača na nacionalnoj i nadnacionalnoj, europskoj razini?

Iz navedenih pitanja, a temeljem dosadašnjih saznanja navedenim u teorijskom pregledu, proizlaze i osnovne hipoteze ovog rada:

H1: Države s većom izlaznosti na nacionalne izbore imat će veću izlaznost na one za Europski parlament.

H2: Politički čimbenici najbolje objašnjavaju različitu izlaznost zemalja na izborima.

H3: Čimbenici će bolje objasniti izlaznost na nacionalnim izborima nego na onim za Europski parlament.

Kako bismo odgovorili na prvo istraživačko pitanje, a time i utvrdili postavke prve hipoteze, metodom homogenih nizova ispitat ćemo grupiranje država na posljednja tri izbora za Europski parlament te na nacionalnim izborima održanim u referentnom periodu oko spomenutih europskih, a zatim provesti regresijsku analizu izlaznosti na nacionalne izbore na onu za izbore za EP. Multiplom regresijskom analizom dobit ćemo odgovor na sljedeća dva pitanja i provjeru ostalih hipoteza i to na način da ćemo, radi velikog broja pretpostavljenih indikatora izlaznosti, prvenstveno provesti faktorsku analizu na svakoj domeni zasebno te kasnije provesti regresiju s dobivenim faktorima kao prediktorima. Konačno, komparacijom ćemo postotaka izlaznosti Hrvatske i ostalih država članica pružiti odgovor na posljednje istraživačko pitanje.

3.1. Izvor podataka

Kao izvor podataka o izlaznosti birača država članica Europske unije na europske i nacionalne izbore koristit ćemo podatke dostupne na stranici Međunarodnog instituta za demokraciju i izbornu pomoć (*International IDEA*), a te ćemo podatke prikupljati za posljednja tri održana izbora za Europski parlament, dakle za 2004., 2009. i 2014. godinu, te za nacionalne izbore država članica čiji su datumi održavanja bili najbliži navedenim europskim. Izlaznost na europskim izborima pratit ćemo samo za navedene tri godine iz razloga što posljednja tri izbora smatramo najkompatibilnijima za međusobnu analizu, budući da je petim proširenjem 2004. godine Europskoj uniji pristupio najveći broj novih članica, koji je bitno izmijenio njezinu dotadašnju strukturu, što proširenja 2007. i 2013. godine nisu učinila. Također, ekonomske su i političke okolnosti u vrijeme izbora prije 2004. godine bile bitno drugačije, a i same su ovlasti i uloga Europskog parlamenta u počecima njegova razvoja bile drugačije od današnjih te su se postepeno razvijale do 2000. godine, kada je potpisan Ugovor iz Nice, što je također razlog izbora 2004. kao prve godine praćenja izlaznosti u ovom radu.

Praćenje i analiza izlaznosti navedenih nam je godina bitna i zbog, kako je navedeno u samom uvodu rada, prihvaćanja Lisabonskog ugovora 2007. godine, kojim su ponovo proširene ovlasti Europskog parlamenta, a koji je stupio na snagu krajem 2009. godine, nakon održavanja izbora za Europski parlament iste godine pa će biti zanimljivo uvidjeti je li njegovo ratificiranje u svim zemljama članicama dovelo do promijene u izlaznosti na izborima 2014. godine.

3.2. Čimbenici utjecaja na izlaznost

Prije nego se upustimo u samu analizu, potrebno je i pobliže opisati promatrane domene utjecaja na izlaznost te definirati sve indikatore koji čine pojedine domene, dati informacije o izvorima podataka za iste te opisati načine njihova mjerenja.

3.2.1. Ekonomski čimbenici

Prva domena odnosi se na ekonomske čimbenike kojima ćemo nastojati utvrditi utječe li ekonomska razvijenost zemlje na izlaznost birača na izbore, odnosno čini li stupanj ekonomske razvijenosti zemalja razliku između njihove izlaznosti na izbore za Europski parlament, ali i razliku u izlaznosti na nacionalnim izborima.

Pri analizi opće ekonomske razvijenosti zemlje po uzoru na Blaisa, Massicottea i Dobrzynsku (2003) u ovom će se radu koristiti bruto domaći proizvod per capita (BDPPC) koji je ujedno i uobičajeni indikator ekonomskog razvoja korišten u mnogim dosadašnjim analizama. Bruto domaći proizvod ukupna je novostvorena vrijednost proizvodnje dobara i usluga jedne zemlje bez uračunatog salda ekonomskih odnosa s drugim zemljama. Njime se iskazuje ukupan dohodak ostvaren na području određene zemlje (Baletić, 1995: 258). Kako bi se izrazila relativna razvijenost određenog područja veličine makroekonomskih agregata, poput BDP-a uobičajeno je iskazivati per capita (Baletić, 1995: 654) kao omjer BDP-a i broja stanovnika određene zemlje. Budući da u ovom radu uspoređujemo izlaznost između zemalja članica Europske unije, koristit ćemo podatke Eurostata 2013. godine, gdje je BDP po stanovniku izražen u standardu kupovne moći (PPS), standardiziranoj valutnoj jedinici koja eliminira razlike u razini cijena između zemalja te usporedbu njihovog BDP-a čini smislenom, i u odnosu na prosjek Europske unije, koji iznosi 100, kako bi se omogućila lakša komparativna analiza (Eurostat - GDP per capita in PPS).

Osim općenite ekonomske razvijenosti određene zemlje, u ovom ćemo radu nastojati utvrditi i utječe li raspodjela dobara u društvu na izlaznost njezinih stanovnika na izbore, odnosno hoće li u zemljama s manjim ekonomskim razlikama izlaznost na nacionalne i europske izbore biti veća.

Pri ispitivanju utjecaja ovog indikatora koristit ćemo mjeru koncentracije kojom se mjeri način raspodjele totala niza na njegove članove, tj. Ginijev koeficijent koji ukazuje na ravnomjernu raspodjelu totala po članu niza, ukoliko su sve vrijednosti

numeričkog obilježja međusobno jednake, čime na isti broj (proporciju) članova niza otpada isti dio (ista proporcija) totala, te na postojanje određenog stupnja koncentracije totala (Baletić, 1995: 261) kada te vrijednosti nisu jednake. Donja granica Ginijevog koeficijenta jednaka je nuli i predstavlja potpunu jednakost, dok gornja iznosi 100 i predstavlja potpunu nejednakost. Za prikaz Ginijevog koeficijenta po državama također ćemo se koristiti podacima iz baze Eurostata za 2013. godinu, gdje nam je dostupan i prosjek istoga na razini Europske unije (Eurostat - Gini coefficient of equivalised disposable income).

Testirat ćemo i utjecaj nacionalnog, tj. javnog duga na izlaznost birača, budući da ga smatramo važnim pokazateljem gospodarskog stanja, ali i gospodarske politike, a odnosi se na sve obveze države (središnje državne vlasti i lokalnih jedinica) prema njezinim vjerovnicima proistekle iz rekonstruiranja gospodarstva, javnog zajma itd. (Baletić, 1995: 359).

Uobičajeno je javni dug zemlje iskazati njegovim udjelom u BDP-u, što će se učiniti i u ovom radu korištenjem podataka Eurostata od 2013. godine, gdje je javni dug mjeren u valuti eura i predstavljen kao postotak BDP-a (Eurostat - General government gross debt - annual data).

Smatramo da je bitno uvidjeti i postojanje i veličinu gospodarskog rasta, odnosno dinamičkog procesa povećanja društvenog proizvoda u nekom gospodarstvu, čije se povećanje izražava u postocima čime se dobivaju stope rasta kojima se mjeri tempo gospodarskog razvoja određene zemlje, što se odnosi na dinamički proces povećavanja stupnja zadovoljenja ljudskih potreba (Baletić, 1995: 268).

Stoga će se u ovom radu ispitati i utjecaj stope gospodarskog rasta na izlaznost na izbore, i to korištenjem podataka Eurostata gdje je stopa rasta realnog BDP-a izražena kao razlika između postotaka tekuće i prethodne godine, u našem slučaju kao razlika između 2013. i 2012. godine. Izračun godišnje stope rasta BDP-a vrši se kako bi se omogućila usporedba gospodarskog razvoja kroz vrijeme, ali i usporedba gospodarstava zemalja različitih veličina. Isto tako, kako bi se omogućila bolje usporedba kroz vrijeme i kako bi se eliminirao utjecaj kretanja cijena, BDP tekuće godine izražen je u prošlogodišnjim cijenama (Eurostat - Real GDP growth rate - volume).

Također, smatramo da će se izlaznost na izbore razlikovati i na osnovi stope nezaposlenosti pojedine države koja predstavlja broj nezaposlenih ljudi kao postotak

ukupne ponude rada (zaposleni i nezaposleni). Registriranje pojedinaca kao nezaposlenih razlikuje se od zemlje do zemlje (Baletić, 1995: 855), što samu usporedbu stopa nezaposlenosti među zemljama čini problematičnom pa je, stoga, nužno definirati ju ovdje.

U ovoj ćemo analizi koristiti Eurostatove podatke o stopama nezaposlenosti pojedine zemlje članice u 2013. godini, budući da za 2014. nisu dostupni podaci za sve zemlje članice, a Eurostat nezaposlenu osobu, prema smjernicama Međunarodne organizacije, definira kao osobu između 15 i 75 godina koja je referentni tjedan bila bez posla i koja je u mogućnosti početi raditi tokom naredna dva tjedna te koja je aktivno tražila zaposlenje u protekla četiri tjedna (Eurostat). Eurostatovi podaci o nezaposlenosti bazirani su na rezultatima ankete o radnoj snazi Europske unije (EU LFS) koji su kasnije interpolirani/ekstrapolirani u mjesečne podatke koristeći rezultate nacionalnih anketa ili izvještaja o registriranim nezaposlenim osobama. Tromjesečne se ankete o radnoj snazi Europske unije stoga koriste kao referentne vrijednosti kojima se omogućuje međunarodna usporedba stopa nezaposlenosti (Eurostat – Unemployment rate by sex and age groups).

Mišljenja smo da će i stupanj državnog interveniranja u gospodarstvu determinirati različitu izlaznost glasača na izbore pojedinih zemalja članica pa stoga uvodimo i državu blagostanja (*welfare state*) kao jedan od čimbenika čiji će se utjecaj analizirati u ovom radu. Budući da koncept države blagostanja uključuje njezino omogućavanje ili financiranje brojnih sektora poput obaveznog osnovnog obrazovanja, legalnog sindikalnog udruživanja, razvoja zdravstvene službe, mirovinskog osiguranja, određivanja najniže plaće, osiguranja u slučaju bolesti, odštete za ozljede na radu, socijalne skrbi za siromašne itd. (Baletić, 1995: 157), nećemo promatrati izdatke za svaki od tih segmenata zasebno, već ukupnu visinu socijalnih davanja pojedine države.

Podatke o visini tih davanja preuzet ćemo s Eurostatove stranice, gdje je ona za svaku državu članicu prikazana kao postotak BDP-a te zemlje (Eurostat - Expenditure on social protection). Za razliku od podataka za dosadašnje ekonomske čimbenike, za visinu ćemo socijalnih davanja koristiti podatke iz 2012. godine, budući da nam podaci iz 2013. nisu dostupni.

Kao što su i Flickinger, Studlar, Bennett (2003) u svom radu analizirali utjecaj postotka zaposlenih u primarnom sektoru, budući da je to bilo najskuplje područje

financiranja te je na nju utrošeno više od 40% ukupnih izdataka (Flickinger, Studlar, Bennett, 2003:10), i mi ćemo u ovom radu ispitati utjecaj istoga, budući da je situacija s izdacima za očuvanje i upravljanje prirodnim resursima, u što je uključeno ulaganje u primarni sektor, ista (European Commission - EU expenditure and revenue).

Budući da na stranicama Eurostata nema podatka o udjelu zaposlenih u primarnom sektoru, preuzet ćemo ih sa stranice Svjetske banke, gdje su oni izraženi kao postotak zaposlenih u primarnom sektoru od ukupnog broja zaposlenih određene države (The World Bank - Data - Employment in agriculture) i to u 2012. godini, jer podaci za 2013. još nisu dostupni, a za Nizozemsku ni za 2012. pa za nju navodimo podatak iz 2011. godine.

Po uzoru na autore (Flickinger, Studlar, Bennett, 2003., Matilla, 2003., Hix, Marsh, 2007.) ranije navedene u radu, i mi ćemo nastojati ispitati utjecaj raspodjele europskih fondova na izlaznost građana na izbore, odnosno uvidjeti postoji li razlika izlaznosti na izbore, na temelju toga pridonosi li više pojedina država članica europskim fondovima ili je njihov korisnik.

Podatci o doprinosu i koristi od europskih fondova pojedinih država članica koje ćemo koristiti u ovom radu preuzeti su sa stranica Europske komisije, a izraženi su na dva načina: u milijunima eura te kao postotak bruto nacionalnog dohotka, što nam omogućuje bolji uvid u stvarno opterećenje koje je snosila zemlja doprinoseći fondovima te stvarni profit koji je njima ostvarila u 2013. godini (European Commission - EU expenditure and revenue). Uz podatke o udjelu doprinosa i koristi, na stranici je dostupan i proračunski balans između navedenih za pojedinu državu članicu, također dostupan kao postotak bruto nacionalnog dohotka, što je ujedno i ono što ćemo koristiti u analizi jer nam omogućuje da lakše uočimo koje su države glavni korisnici, a koje pridonositelji EU fondovima.

Tablica 1: Ispis iznosa pretpostavljenih ekonomskih čimbenika izlaznosti

	GDP	GINI	DEBT	GDPGRO	UNEMP	WELFARE	EMPAGR	EUFOND
AT	128	27.0	81.2	0.2	4.9	30.2	5	-0.40
BE	119	25.9	104.5	0.3	8.4	30.8	1	-0.40
BG	45	35.4	18.3	1.1	13.0	17.4	6	3.91
CY	89	32.4	102.2	-5.4	15.9	23.1	3	0.25
CZ	82	24.6	45.7	-0.7	7.0	20.8	3	2.44
DE	122	29.7	76.9	0.1	5.2	29.5	2	-0.49
DK	124	27.5	45.0	-0.5	7.0	34.6	3	-0.49
EE	73	32.9	10.1	1.6	8.6	15.4	5	4.32
EL	73	34.4	174.9	-3.9	27.5	31.2	13	2.94
ES	94	33.7	92.1	-1.2	26.1	25.9	4	0.30
FI	113	25.4	56.0	-1.3	8.2	31.2	4	-0.31
FR	107	30.1	92.2	0.3	10.3	34.2	3	-0.40
HR	61	30.9	75.7	-0.9	17.3	21.2	14	0.12
HU	66	28.0	77.3	1.5	10.2	21.8	5	5.33
IE	130	30.0	123.3	0.2	13.1	32.5	5	0.20
IT	99	32.5	127.9	-1.9	12.2	30.3	4	-0.24
LT	73	34.6	39.0	3.3	11.8	16.5	9	4.54
LU	257	30.4	23.6	2.0	5.9	23.3	1	0.22
LV	64	35.2	38.2	4.2	11.9	14.0	8	3.44
MT	86	27.9	69.8	2.5	6.4	19.4	1	1.31
NL	131	25.1	68.6	-0.7	6.7	33.3	3	-0.45
PL	67	30.7	55.7	1.7	10.3	18.1	13	3.29
PT	79	34.2	128.0	-1.4	16.4	26.9	11	2.72
RO	55	34.0	37.9	3.4	7.1	15.6	29	2.99
SE	127	24.9	38.6	1.3	8.0	30.5	2	-0.51
SI	82	24.4	70.4	-1.0	10.1	25.4	8	1.22
SK	75	24.2	54.6	1.4	14.2	18.4	3	1.83
UK	109	30.2	87.2	1.7	7.6	28.8	1	-0.46

3.2.2. Politički čimbenici

Druga domena ovog istraživanja okuplja političke čimbenike izlaznosti, kojima će se pokušati uvidjeti postoji li povezanost političkog, stranačkog i izbornog sustava na izlaznost građana na nacionalne i izbore za Europski parlament.

Prvi politički čimbenik čiji ćemo utjecaj ispitati u ovom radu jest politička povijest, tj. prijašnje socijalističko uređenje određenih država članica, koje su 90-ih godina započele proces tranzicije, budući da je, kako navode Blais, Massicotte i Dobrzynska, nedavna povijest tih zemalja mogla utjecati na razvoj drugačije političke kulture (Blais, Massicotte i Dobrzynska. 2003:5) od one razvijene u zemljama bez socijalističkog

nasljeđa te da je Stockemer (2012) uspostavio da je izlaznost zemalja članica istočne Europe manja od onih zapadne.

Pritom ćemo konstruirati dihotomnu varijablu prema kojoj će države članice biti podijeljene na one s etabliranim i one s postkomunističkim demokratskim uređenjem, gdje će grupi etabliranih demokracija pripadati Austrija, Belgija, Cipar, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Irska, Italija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Njemačka, Portugal, Španjolska, Švedska, Ujedinjeno Kraljevstvo, dok grupi postkomunističkih zemalja pripadaju Bugarska, Češka, Estonija, Hrvatska, Latvija, Litva, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka i Slovenija. Zemljama s nasljeđem socijalizma dodijelit ćemo kod 1, dok će onima bez njega pripasti kod 0.

Izborni je sustav kako navode brojni autori također jedan od bitnih čimbenika izlaznosti na izbore pri čemu se prvenstveno osvrću na postojanje obaveznog glasovanja u određenim zemljama (Reif, Schmitt, 1980; Franklin, 1996; Matilla, 2003; Pini, 2009; Stockemer 2012) postojanje proporcionalnog, tj. razmjernog izbornog sustava (Franklin, 1996; Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003; Matilla, 2003, Stockemer 2012), prisutnost "lakših" načina glasanja (Franklin, 1996; Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003) te postojanje sustava otvorenih stranačkih lista i podjelu države na više izbornih jedinica (Matilla, 2003, Pini, 2009). Mi ćemo se, stoga, također osvrnuti na navedene.

Dakle, prvo ćemo nastojati regulirati utjecaj varijable obaveznog glasovanja, budući da je determiniranost veće izlaznosti birača na izborima u zemljama u kojima je glasovanje obavezno očigledna determinanta veće izlaznosti.

Kako bismo to učinili i kontrolirali, konstruirat ćemo varijablu prema kojoj će države članice biti podijeljene na one koje imaju propisano obavezno glasovanje, kojima će se dodijeliti kod 1: Belgija, Luksemburg, Cipar i Grčka te koje ne prakticiraju takav oblik glasovanja, označenima kodom 0, među kojima je i Italija, koja ima nasljeđe obaveznog glasovanja, za koji smatramo da bi mogao i dalje utjecati na izlaznost, budući da je napušten u nedavnoj prošlosti i to 1993. godine, odnosno godinu prije četvrtih izbora za Europski parlament. Austrija je također prakticirala obavezno glasovanje u trima regijama od 1929. do 1992. (u Tirolu do 2004.) godine, Španjolska od 1907. do 1923. godine, a Nizozemska, od 1917. do 1967. godine (IDEA – Compulsory voting), što je bilo prije prvih izbora za Europski parlament te smo mišljenja da neće imati utjecaj na izlaznost građana tih zemalja na europske izbore, što

vrijedi i za Francusku, u kojoj je glasovanje i dalje obavezno, ali samo na izborima za Senat.

Sljedeći faktor čiji ćemo utjecaj na izlaznost birača na izbore nastojati utvrditi je vrsta izbornog sustava pri čemu ćemo koristiti generalnu klasifikaciju izbornih sustava na one većinske, razmjerne i mješovite, budući da su njihove klasifikacije brojne. Većinski su izborni sustavi utemeljeni na većinskom pravilu odlučivanja o izbornom pobjedniku i tvorbi stabilne i djelotvorne parlamentarne većine te jednostranačke vlade, a njihova postavka leži u tome da se dobije jasan izborni pobjednik (Kasapović, 2003: 355). S druge strane, razmjerni su izborni sustavi oni koji se temelje na pravednom političkom predstavljanju biračkog tijela te na raspodijeli mjesta u parlamentu prema pravilu razmjernosti glasova i mandata pa stoga dovode do višestranačkih sustava i koalicijskih vlada (Kasapović, 2003: 321-322). Mješoviti ili kombinirani izborni sustavi nastaju kombiniranjem pravila odlučivanja i načela predstavništva većinskih i razmjernih sustava čime se nastoji uspostaviti pravedno predstavljanje glavnih političkih struja u parlamentu te stvaranje parlamentarne većine i stabilne vlade (Kasapović, 2003: 194).

Podatke o vrsti izbornog sustava pojedine države članice preuzet ćemo sa stranice Međunarodnog instituta za demokraciju i izbornu pomoć (International IDEA), gdje su oni podijeljeni prema spomenutoj klasifikaciji, a mi ćemo temeljem njih konstruirati dihotomnu varijablu na kojoj će vrijednost 0 označavati proporcionalni izborni sustav zemlje, a vrijednost 1 većinski ili mješoviti.

Budući da je Vijeće EU 2002. godine izmjenama i dopunama Akta o izboru zastupnika u Europskom parlamentu neposrednim općim izborima iz 1976. godine, donijelo odluku da se u svim državama članicama predstavnici EP-a biraju temeljem proporcionalne zastupljenosti (Council Decision No. 2002/772/EC) te budući da su i Reif i Schimtt (1980) kao utjecaj na izlaznost na izbore za Europski parlament naveli različitosti izbornih procedura, u ovom ćemo se radu osvrnuti i na ispitivanje utjecaja razlike izbornog sustava na nacionalnoj i europskoj razini i to na način da ćemo istu dihotomnu varijablu kojom smo testirali utjecaj proporcionalnosti sustava, u europskom kontekstu promatrati kao onu gdje se vrijednost 0 odnosi na nepostojanje razlike, a vrijednost 1 na postojanje razlike.

Iako se u svim zemljama članicama na izborima za Europski parlament koristi razmjerni izborni sustavi, države mogu same odlučivati o načinu kandidature i glasovanja, broju izbornih okruga te visini izbornog praga, dokle god on nije veći od 5% (Council Decision No. 2002/772/EC). Iz tog ćemo se razloga i zasebno osvrnuti na tri navedena elemenata izbornih sustava te na njihov utjecaj na izlaznost na izbore za Europski parlament, ali i one nacionalne, ukoliko su oni isti za obje vrste izbora.

Navedene ćemo karakteristike izbornih sustava preuzeti iz studije Glavne uprave za unutarnju politiku Unije koja opisuje europski okvir i nacionalne okvire zemalja članica izbornih procedura za izbore za Europski parlament (Lehman, 2014: 1) te temeljem njih konstruirati dihotomne varijable pri čemu će na varijabli glasovanja kod 1 imati države koje koriste preferencijalno glasovanje, na varijabli broja okruga one koje su podijeljene u okruge te na varijabli izbornog praga one koje koriste prag, dok će kod 0 na ovim varijablama pripasti zemljama koje nemaju navedene karakteristike.

Posljednji čimbenik vezan uz izborni sustav zemlje članice, čiji ćemo utjecaj na izlaznost birača nastojati utvrditi, jest mogućnost glasovanja u odsutnosti, tj. njegova olakšano i brojnost mogućnosti takvog oblika glasovanja. Glasovanje u odsutnosti način je glasovanja onih birača koji na izborni dan nisu u mogućnosti izaći na propisano glasačko mjesto, a razlikuju se tri njegova oblika: prethodno, kojim se glasačima omogućuje da glasaju dan ili nekoliko dana prije izbornog dana, poštansko te zamjensko (proxy) glasovanje, kojim onemogućene osobe daju punomoć drugoj osobi da glasuje umjesto njih (Kasapović, 2003: 102). Bitno je i napomenuti postojanje glasovanja elektroničkom poštom (eVoting), kao rafiniranog oblika poštanskog glasovanja (Kasapović, 2003: 81) te glasovanje na posebnim glasačkim mjestima koja se uspostavljaju u bolnicama, staračkim domovima, zatvorima, vojarnama, na brodovima itd., odnosno u veleposlanstvima i konzulatima u inozemstvu (Kasapović, 2003: 97).

Dan održavanja izbora sljedeći je čimbenik čiji ćemo utjecaj ispitati, upravo iz razloga što smo kroz pregled literature uvidjeli da postoje radovi u kojima se održavanje izbora blagdanom, tj. nedjeljom i vikendom vidi kao povoljnije za izlaznost od održavanja izbora drugim danima u tjednu (Franklin, 1996; Matilla, 2003), dok smo, s druge strane, imali i uvid u one koji taj faktor ne smatraju onim od velike važnosti, tj. od značajnog utjecaja na visinu izlaznosti birača na izborima (Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003; Pini, 2009).

Podatke o mogućnostima glasovanja u odsutnosti pojedine države članice i danu održavanja izbora također ćemo preuzeti iz gore spomenute studije Glavne uprave za unutarnju politiku Unije (Lehman, 2014) te ih prikazati kao dihotomne varijable na kojima će zemlje u kojima postoji mogućnost glasovanja u odsutnosti te one u kojima se izbori održavaju nedjeljom imati vrijednosti 1, a u suprotnom vrijednost 0.

Budući da pretpostavka o većoj izlaznosti birača u zemljama s razmjernim izbornim sustavom leži na tome da takav sustav proizvodi veću fragmentaciju stranaka, ona je sljedeći čimbenik čiji ćemo utjecaj na izlaznost birača na izbore ispitati. Utjecaj broja stranaka na izlaznost objašnjava se time da će, ukoliko je on veći, birači imati veći izbor te time i lakše naći stranku koja odgovara njihovim osobnim stavovima i vrijednostima pa će time i manji broj građana biti indiferentan prema izborima, što će rezultirati njihovom većom izlaznosti na iste (Blais, Aarts, 2006: 183). Također, veći broj stranaka rezultirat će i većom kompeticijom među strankama, a time i većom stranačkom mobilizacijom birača svojim izbornim kampanjama, budući da se više stranaka bori za mjesta čime birači stječu dojam o tijesnoj utrci u kojoj je njihov glas važan i može utjecati na krajnji rezultat izbora (Blais, Aarts, 2006: 184). Veći broj stranaka kao indikator izlaznosti naveo je i Matilla (2003), a stjecanje dojma o tijesnoj utrci kao isti dokazao je i Stockemer (2012).

Kao jedna od mjera stupnja fragmentiranosti stranačkog sustava koristi se efektivni broj političkih stranaka (*Effective Number of Parties*, ENP) koji su uveli Laakso and Taagepera (1979), a izračunava se prema sljedećoj formuli (Dalton, 2008: 903):

$$ENP = 1 / \sum (\text{postotak glasova stranke u odnosu na ukupan broj glasova})^2$$

Podatke o iznosu efektivnog broja političkih stranaka za pojedine države članice preuzet ćemo iz seta ekonomskih pokazatelja koji je sastavio Michael Gallagher, a objavljeni su na stranici sveučilišta Trinity College Dublin 2014. godine, čime nam je omogućen uvid u najrecentnije podatke za navedenu mjeru, odnosno uvid o efektivnom broju političkih stranaka u nacionalnim parlamentima država članica uoči posljednjih izbora za Europski parlament.

Smatramo da je udio zastupnika države članice u Europskom parlamentu još jedan od čimbenika izlaznosti te, iako je Matilla (2003) taj broj samo naveo kao indikator izlaznosti, smatramo da se utjecaj ove varijable treba detaljnije sagledati.

Prema Lisabonskom ugovoru, broj zastupnika Europskog parlamenta iznosi 750, a broj i omjer zastupnika pojedine države članice određuje se načelom regresivne proporcionalnosti i uvjetom da niti jedna država ne može imati manje od šest i više od 96 zastupnika, što dovodi do toga da broj zastupnika nije razmjernan broju građana određene države te da glas svakog građanina Europske unije nije jednak, već ovisi o tome iz koje države dolazi. Takva odluka o broju i omjeru zastupnika, koju ujedno dovodi Europsko vijeće, a ne sam Europski parlament, dovodi do toga da glas birača države s manjim brojem stanovnika, poput Luksemburga ili Malte, vrijedi više od glasa birača države s većim brojem stanovnika, poput Njemačke te da je za jedan mandat u Njemačkoj potrebno osigurati 13 puta više glasova birača no što je to slučaj s mandatom u Malti (Čepo, 2013: 61), što bi se moglo odraziti na izlaznost birača na izbore. Isto tako, uvođenjem novog načela određivanja omjera zastupnika, došlo je do negativnih ili pozitivnih promjena broja zastupnika većine zemalja u odnosu na izbore iz 2009. godine, stoga ćemo u ovom istraživanju ispitati i postojanje utjecaja te razlike na izlaznost na izborima 2014. godine.

Podatke o broju zastupnika pojedine zemlje članice i razlici tog broja u odnosu na prijašnji sastav Europskog parlamenta preuzet ćemo iz studije Glavne uprave za unutarnju politiku Unije (Lehman, 2014: 13-14) te temeljem tih podataka konstruirati dvije varijable: jednu, koja se odnosi na broj zastupnika i kojom ćemo nastojati utvrditi utjecaj "nepravdnosti" pri dodjeli mandata, tj. utjecaj vrijednosti glasova pojedine države te drugu, koju čini broj razlike u odnosu na 2009. godinu, a koja će dijeliti države po rastu, padu ili stagnaciji broja njezinih zastupnika.

Budući da su se brojni autori osvrtni na vremenski period održavanja izbora za Europski parlament, u vidu naglašavanja njihovog održavanja na isti dan s ostalim izborima (Reif i Schmitt, 1980; Matilla, 2003; Pini, 2009; Stockemer, 2012) i kratkog perioda njihovog održavanja prije nacionalnih izbora (Franklin, 1996, 2001; Matilla, 2003; Pini, 2009) kao povoljnih za veću izlaznost, i mi ćemo se u ovom radu osvrnuti na dan održavanja izbora, no pratit ćemo samo istovremeno održavanje drugih izbora u državama članicama, budući da kratak rok održavanja nacionalnih izbora nakon onih europskih teško definirati te teško utvrditi kada će se oni točno održavati, ukoliko već nisu. Stoga ćemo za potrebe ovog rada samo konstruirati dihotomnu varijablu na kojoj će vrijednost 1 imati zemlje koje su održavale izbore za Europski parlament paralelno s drugim izborima i vrijednost 0 one koje nisu, a podatke ćemo preuzeti sa stranice

Međunarodne fondacije za izborne sustave (*International Foundation for Electoral Systems* IFES) na kojoj je dostupan datum svih održanih izbora za pojedinu zemlju te onih najavljenih (IFES – Election guide).

Indikator na koji autori koji su sveobuhvatno pristupali temi izlaznosti na izbore, čije su teorije i modeli izneseni ranije u radu, nisu osvrtni, a mi ga s druge strane, smatramo važnim, je onaj korupcije. Stockemer, Scruggs i LaMontagne, koji su rad posvetili upravo promatranju utjecaja korupcije na izlaznost na izbore postavljaju i dokazuju hipotezu o statistički značajnom i znatnom negativnom utjecaju korupcije na izlaznost na izbore u svim demokratskim državama za koje su podaci o korupciji bili dostupni te utvrđuju da visoko korumpirane zemlje imaju 20-30% manju izlaznost na izborima u usporedbi sa zemljama s malim stupnjem korumpiranosti (Stockemer, Scruggs i LaMontagne, 2013: 82).

Stoga ćemo i u našem modelu ispitati utjecaj ovog indikatora, a kao podatak o stupnju korumpiranosti pojedine zemlje članice koristit ćemo najčešće korišten indikator korupcije, indeks percepcije korupcije (*Corruption perceptions index*, CPI), koji rangira države prema percipiranom nivou korupcije njihova javnog sektora, a za 2014. godinu koristi podatke nezavisnih institucija specijaliziranih za analizu upravljanja i poslovne klime temeljene na istim metodološkim standardima. Podaci se odnose na podmićivanje javnih službenika, javno pogodovanje, krađu javnih fondova te na učinkovitost institucija koje se bore protiv korupcije (Tansparency international - Corruption perceptions indeks 2014: In detail). Rezultat zemlje na indeksu kreće se od 0, što označava visoku (highly corrupt), do 100, što označava nisku (very clean) korumpiranost u odnosu na ostale zemlje u indeksu, koji je 2014. godine uključio 175 država i teritorija (Tansparency international - Corruption perceptions indeks 2014: Results).

Budući da su se i Matilla (2003) i Pini (2009) osvrtni na povjerenje u institucije kao važan pokazatelj stavova građana, istraživanja o čijem su utjecaju kontradiktorna, i mi ćemo se u našoj analizi osvrtni na determiniranost izlaznosti na izbore ovim indikatorom, pri čemu ćemo institucije podijeliti na one nacionalne i europske, kako bismo utvrdili postoji li razlika u njihovom utjecaju, tj. može li se izlaznost na izbore za Europski parlament bolje objasniti povjerenjem u prve ili druge navedene.

Podatke o povjerenju u nacionalne institucije te u Europsku uniju i njezine institucije preuzet ćemo iz izvještaja rezultata istraživanja Eurobarometra 81, provedenog od 31. svibnja do 14. lipnja 2014. godine, dakle neposredno nakon održavanja izbora za Europski parlament. U istraživanju su ispitanici zamoljeni da iskažu svoje povjerenje u nacionalne vlade (QA9.2) i parlamente (QA9.3) te u Europsku uniju (QA9.4), Europski parlament (QA15.1), Europsku komisiju (QA15.2) i Europsku središnju banku (QA15.3), a za svaku od navedenih institucija u izvještaju je dostupan postotak stanovnika pojedine države članice koji su joj "skloni vjerovati" ili ne te onih koji "ne znaju" (Standard Eurobarometer 81 - Tables of results: 27-29; 56-58). U našem ćemo istraživanju koristiti postotke za sklonost povjerenju pojedine države članice na svakoj od varijabli kako bi smo pomoću njih konstruirali dva indeksa, onaj povjerenja u nacionalne političke institucije, kojeg čine varijable povjerenja u nacionalnu vladu i parlament te onaj povjerenja u EU i njezine institucije, sačinjen od ostale četiri navedene varijable.

Uz povjerenje, kao još jedan mikropolitčki čimbenik, a spomenut i u radovima pojedinih autora (Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003; Matilla, 2003; Pini, 2009), navodimo interes stanovnika zemlje za politiku općenito, koji, smatramo, utječe na praćenje političkog sadržaja putem medija, informiranost te na samu izlaznost na izbore.

Podatke o interesu stanovništva također ćemo preuzeti iz gore spomenutog istraživanja Eurobarometra, i to u obliku indeksa političkog interesa (C2), konstruiranog na temelju tri pitanja (D71.1 - D71.3) o učestalosti diskutiranja nacionalnih, europskih i lokalnih političkih pitanja (Standard Eurobarometer 81 - Tables of results: 81-84). Za države članice prikazani su postoci "jakog", "srednjeg", "niskog" i "nikakvog" političkog interesa, a mi ćemo za potrebe ovog rada interes stanovnika za politiku pojedine države članice prikazati kao zbroj postotaka jakog i srednjeg.

Osim povjerenja i informiranosti građana, bitna komponenta javnog mijenja i stavova građana o Europskoj uniji je i inicijalna potpora pristupanju vlastite države istoj, čiji su utjecaj na izlaznost na europske izbore istaknuli Matilla (2003) i Stockemer (2009), a koji bi svakako bilo vrijedno ispitati. Ipak, budući da nisu sve države članice održavale takvu vrstu referenduma te da neke nisu održavale ni druge referendume vezane za pitanja Europske unije, poput ratificiranja određenih sporazuma ili usvajanja eura kao valute, utjecaj te komponente u ovom radu nećemo ispitivati.

Tablica 2: Ispis iznosa pretpostavljenih političkih čimbenika izlaznosti¹

	NOMEP	FRAG	CORRUP	POLINT	NATRUST	EURUST
AT	18	4.59	72	72	68	151
BE	21	7.82	76	53	87	192
BG	17	3.15	43	64	32	189
CY	6	3.60	63	61	43	110
CZ	21	6.12	51	58	41	133
DE	96	3.51	79	78	99	145
DK	13	5.61	92	72	107	216
EE	6	3.84	69	69	94	193
EL	21	3.76	43	77	32	100
ES	54	2.60	60	58	18	65
FI	13	5.83	89	65	122	222
FR	74	2.83	69	55	41	129
HR	11	2.59	48	60	25	149
HU	21	2.01	54	57	70	177
IE	11	3.52	74	48	44	135
IT	73	3.47	43	58	31	107
LT	11	5.28	58	70	47	220
LU	6	3.93	82	62	93	179
LV	8	4.52	55	69	48	157
MT	6	1.97	55	54	101	211
NL	26	5.70	83	67	104	191
PL	51	3.00	61	58	42	155
PT	21	2.93	63	50	28	123
RO	32	2.12	43	46	40	209
SE	20	4.54	87	77	121	181
SI	8	3.97	58	65	14	134
SK	13	2.85	50	68	39	149
UK	73	2.57	78	48	51	72

3.3.3. Sociodemografski čimbenici

Posljednja, treća domena ovog istraživanja, sadrži čimbenike društvenog i demografskog karaktera čiji će se utjecaj na izlaznost građana na izbore nastojati ispitati i utvrditi mogu li, i u kojoj mjeri, takvi pokazatelji objasniti razlike te izlaznosti među državama članicama.

Prvo ćemo se osvrnuti na geografske karakteristike zemalja članica i njihov utjecaj na izlaznost, pri čemu ćemo kao indikatore uzeti one koje su koristili i Blais, Massicotte i Dobrzynska: veličinu zemlje (Verba, Nie, 1972; Oliver, 2000: prema Blais, Massicotte

¹ Uz izuzetak prikaza vrijednosti dihotomnih varijabli

i Dobrzynska, 2003; Stockemer) i gustoću naseljenosti (Lipset, 1981: prema Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003). Budući da su pri ispitivanju povezanosti veličine zemlje i izlaznosti Blais, Massicotte i Dobrzynska koristili varijablu populacije ta je Stockemer u svojoj studiji kao definiciju male zemlje preuzeo onu Ujedinjenih naroda, prema kojoj je to država s manje od 2 milijuna stanovnika (UN, 2010 prema Stockemer, 2012: 35), i mi ćemo za veličinu zemlje ispitati preko indikatora populacije.

Podatke o broju stanovnika preuzet ćemo s Eurostatove stranice, gdje su oni dostupni za siječanj 2014. godine (Eurostat – Population on 1 January), što nije slučaj i s podacima za gustoću naseljenosti na istoj stranici, za koje je posljednja dostupna godina 2012. (Eurostat – Population density), za koju ćemo podatke i preuzeti.

Uz geografske elemente, osvrnut ćemo se i na one demografske te ćemo se, po uzoru na Blaisa, Massicotte i Dobrzynske (2003) i Matillu (2003), koji su naglasili da su stariji i obrazovaniji ljudi skloniji izlasku na izbore, i mi osvrnuti na spomenute čimbenike i nastojati uvidjeti njihov utjecaj na izlaznost na nacionalne i europske izbore.

Eurostat nam je izvor i ovih podataka, pri čemu ćemo za starost stanovništva koristiti podatke o udjelu osoba od 60 i više godina u ukupnoj populaciji zemalja iz 2013. godine (Eurostat - Population: Structure indicators), dok ćemo obrazovanje stanovništva nastojati prikazati preuzimanjem podataka o udjelu osoba s prvim ili drugim stupnjem tercijarnog obrazovanja u populaciji starijoj od 18 godina (Eurostat - Distribution of population aged 18 and over by education level and age group). Ti su podaci također preuzeti za 2013. godinu, osim u slučaju Irske za koju te godine nema podataka te za koju smo, stoga, koristili podatak iz 2012. godine.

Također, budući da su spomenuti autori kao indikatore navodili i razinu pismenosti, očekivano trajanje života (Verba, Schlozman, Brady, 1995: prema Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003) te kvalitetu života (Moon, 1991: prema Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003), nastojat ćemo ispitati i njihov utjecaj, i to, za razliku od autora koji su utjecaj sva tri čimbenika analizirali zasebno, jednim indeksom za kojeg smatramo da ih objedinjuje, indeksom ljudskog razvoja.

Indeks ljudskog razvoja (*Human development index*, HDI) mjerilo je socioekonomskog razvoja određene zemlje koje je uveo UN i računa ga svake godine, a čine ga očekivani životni vijek, stopa pismenosti odraslih, prosječna godine školovanja i društveni proizvod po stanovniku izračunat prema kupovnoj moći (Baletić, 1995: 307).

Indeks ljudskog razvoja za pojedinu državu članicu preuzet ćemo sa stranica UNDP-a, gdje je su najrecentniji podaci istog oni za 2013. godinu (United Nations Development Programme - Human development index).

Osvrnut ćemo se i na duljinu članstva država u EU, budući da su ju Flickinger, Studlar, Bennett (2003), uz status države kao jedne od prvotnih članica, naveli kao indikator veće izlaznosti, ali koja se, kako je navela Pini (2009), može dvojako shvatiti, budući da izlaznost može biti veća zbog jačanja europskog identiteta tijekom duljeg članstva, ali i manja zbog generalne tendencije opadanja izlaznosti s vremenom. U ovom ćemo istraživanju varijablu duljine članstva konstruirati bilježenjem godina proteklih od pristupanja Europskoj uniji pojedine zemlje članice.

Spomenuti europski identitet, koji su osim Pini (2009), kao indikator veće izlaznosti naveli i Flickinger, Studlar i Bennett (2003), će se također obuhvatiti ovim istraživanjem, kao i informiranost građana Europskoj uniji i njezinom političkom i institucionalnom ustrojstvu, čiji su nedostatak mnogi autori navodili kao uzrok niske izlaznosti (Blais, Massicotte i Dobrzynska, 2003; Matilla, 2003; Pini, 2009).

Podatke o navedenim čimbenicima preuzet ćemo iz istraživanja Eurobarometra, a prvi ćemo čimbenik prikazati preko postotka građana država članica koji se osjećaju kao europski građani, zbrojivši postotke onih koji su na pitanje osjećaju li se građanima EU (QD1.1) odgovorili s "da, u potpunosti" i "da, u nekoj mjeri" (Standard Eurobarometer 81 - Tables of results: 111). Kao pokazatelj informiranosti o EU prikazat ćemo postotak prosjeka točnih odgovora (QA16R.1) na, u upitniku postavljena, tri pitanja (QA16.1- QA16.3), vezana uz broj članica EU, biranje predstavnika za EP i članstvo Švicarske u EU (Standard Eurobarometer 81 - Tables of results: 59-62).

Tablica 3: Ispis iznosa pretpostavljenih sociodemografskih čimbenika izlaznosti

	POP	DENSPOP	AGE	EDU	HDI	DUREM	EUID	EIFNO
AT	8507786	102.3	23.7	18.8	.881	19	77	79
BE	11203992	367.0	23.4	38.5	.881	62	71	70
BG	7245677	67.1	26.4	22.9	.777	7	48	70
CY	858000	93.8	18.7	33.1	.845	10	53	71
CZ	10512419	136.1	23.8	16.8	.861	10	57	74
DE	80780000	229.4	26.9	24.7	.911	62	79	73
DK	5627235	130.4	23.9	33.2	.900	41	73	79
EE	1315819	30.5	24.3	33.2	.840	10	76	68
EL	10992589	84.8	25.9	26.7	.853	33	49	78
ES	46507760	93.2	23.0	31.9	.869	28	71	62
FI	5451270	17.8	25.9	37.1	.879	19	79	70
FR	65856609	103.4	23.8	31.4	.884	62	63	71
HR	4246700	75.4	24.7	16.6	.812	1	55	81
HU	9879000	106.6	23.9	20.3	.818	10	59	72
IE	4604029	67.1	17.1	40.6	.899	41	74	67
IT	60782668	201.8	27.3	16.1	.820	62	47	68
LT	2943472	47.7	24.0	32.3	.834	10	71	73
LU	549680	205.3	19.0	25.8	.881	62	85	82
LV	2001468	32.7	24.9	26.7	.810	10	62	66
MT	425384	1327.4	24.2	17.6	.829	10	87	74
NL	16829289	496.9	23.1	34.9	.915	62	65	69
PL	38495659	121.7	20.9	23.0	.834	10	77	69
PT	10427301	114.0	25.6	17.1	.822	19	69	73
RO	19942642	87.1	22.8	15.6	.785	7	61	65
SE	9644864	23.4	25.2	37.1	.898	19	77	75
SI	2061085	102.2	23.6	24.3	.874	10	69	82
SK	5415949	110.3	19.3	20.9	.830	10	73	80
UK	64308261	262.7	22.8	39.9	.892	41	52	52

4. Rezultati i analiza

Na temelju provedene analize sekundarnih podataka preuzetih iz, za svaku mjerenu stavku navedenih, istraživanja ili online baza podataka, u sljedećem ćemo dijelu rada iznijeti dobivene rezultate, i to redosljedom, u metodološkom dijelu rada, postavljenih istraživačkih pitanja, u sklopu kojih ćemo se osvrnuti i na to jesu li dobiveni rezultati u skladu s postavljenim hipotezama.

4.1. Nacionalna i europska razina

Kako bismo odgovorili na prvo istraživačko pitanje, metodom homogenih nizova grupirali smo države na temelju postotka njihove izlaznosti na izbore, prvo na one nacionalne, a zatim na one za Europski parlament održane 2004., 2009. i 2014. godine². Izlaznost država na izbore pojedine godine prikazana je padajućim nizom, a njihove smo grupe određivali isključivo komparirajući njihove postotke izlaznosti te smo na taj način za svaku godinu utvrdili četiri skupine zemalja, koje su u prikazu odvojene osjenčavanjem kako bi bile lakše uočljive. Također, kako bi položaj pojedine zemlje bio lakše uočljiv u odnosu na cjelinu, za svaku smo godinu nacionalnih i europskih izbora u tablicu ucrtali i prosječnu vrijednost izlaznosti.

---

² Izbori država članica održani su u intervalu ± 2 godine od održanih Izbora za Europski parlament

Tablica 4 : Pregled izlaznosti na nacionalne izbore 2004., 2009. i 2014.³ godine

NP'04.		NP'09.		NP'14.	
1. MT	95.70	1. MT	93.30	1. MT	92.95
2. CY	91.75	2. LU	90.93	2. LU	91.15
3. LU	91.68	3. BE	89.22	3. BE	89.37
4. BE	91.63	4. CY	89.00	4. DK	87.74
5. DK	87.74	5. DK	86.59	5. SE	85.81
6. IT	83.62	6. SE	84.63	6. CY	78.70
7. SE	81.99	7. IT	80.54	7. IT	75.19
8. NL	80.04	8. AT	78.81	8. AT	74.91
9. AT	78.49	9. NL	75.40	9. NL	74.56
10. DE	77.65	10. ES	75.32	10. DE	71.55
11. EL	76.62	11. EL	70.92	11. IE	70.05
12. ES	75.66	12. DE	70.78	12. ES	68.94
13. HU	67.57	13. IE	67.03	13. FI	67.37
14. FI	66.71	14. FI	65.02	14. UK	65.77
15. CZ	64.47	15. LV	64.72	15. EL	63.87
16. PT	64.26	16. HU	64.38	16. EE	63.53
17. IE	62.57	17. SI	63.10	17. HU	61.84
18. HR	61.65	18. CZ	62.60	18. CZ	59.48
19. LV	60.98	19. EE	61.91	19. SK	59.11
20. SI	60.64	20. UK	61.36	20. LV	58.80
21. FR	60.32	21. BG	60.64	21. PT	58.03
22. UK	59.38	22. FR	59.98	22. FR	55.40
23. RO	58.51	23. PT	59.68	23. HR	54.17
24. EE	58.24	24. HR	59.17	24. LT	52.93
25. BG	55.76	24. SK	58.84	25. SI	51.73
26. SK	54.67	25. PL	53.88	26. BG	51.05
27. LT	46.04	26. LT	48.59	27. PL	48.92
28. PL	40.57	27. RO	39.20	28. RO	41.76
	x = 69.81		x = 69.12		x = 66.95

Izlaznost se na nacionalne izbore država članica kroz sve tri navedene godine kreće u rasponu od ~40 do 95%, što je prilično velik raspon, unutar kojeg se mogu ustanoviti četiri skupine zemalja. U prvoj se skupini, onoj s najvećom izlaznosti na izbore očekivano nalaze Belgija, Luksemburg i Cipar, zemlje s obaveznim glasovanjem, te Malta, koja je i bez institucije obaveznog glasovanja kroz sve tri godine zadržala

³ U prikaz izlaznosti na nacionalne izbore za 2004. Godinu uvrstit ćemo I Bugarsku, Rumunjsku I Hrvatsku te za 2009. Hrvatsku, iako navedene države tada nisu bile članice Europske unije te u daljnjoj analizi usporedbe dvaju oblika izlaznosti za navedene godine neće sudjelovati

poziciju zemlje s najvećom izlaznosti, što se može pripisati njezinoj veličini (a što vrijedi i za Luksemburg i Cipar), gustoći naseljenosti, koja je izuzetno visoka u odnosu na onu ostalih država članica te većem iznosu povjerenja u nacionalne institucije. Ovoj skupini pripada i Italija, koja je ukinula obavezno glasovanje 10 godina prije prvih izbora uključenih u ovu analizu. Posljednje zemlje koje pripadaju prvoj grupi su Švedska i Danska, kao države s visokim BDP-om i poznati primjeri država blagostanja te koje također pokazuju visoko povjerenje u nacionalne institucije. U drugoj su se skupini našle Njemačka, Nizozemska, Austrija, Finska, Grčka, Španjolska i Irska, koje su redom etablirane demokracije s, uz izuzetak Španjolske i Grčke, BDP-om višim od prosjeka Europske unije, iako ni onaj Španjolske u usporedbi s ostalim zemljama nije nizak. Položaj Grčke u ovoj skupini zemalja, unatoč instituciji obaveznog glasovanja, može se objasniti time da se u njoj izostanak s izbora, za razliku od Belgije, Luksemburga i Cipra, ne sankcionira. Također, smatramo da je gospodarska kriza Grčke također jedan od mogućih obrazloženja, za zemlju s obaveznim glasovanjem, niske izlaznosti, što je vidljivo i u padu izlaznosti od 2004. do 2009. za više od 10%. Isti je pad izlaznosti vidljiv i na primjeru Cipra, gdje novčane sankcije za izostanak s izbora postoje, ali koji je također pogođen krizom. Trećoj skupini zemalja pripadaju Estonija, Latvija, Češka, Slovačka, Mađarska, Hrvatska, Slovenija, Bugarska, redom zemlje sa socijalističkim nasljedstvom i BDP-om nižim od prosjeka EU, kao što to ima i Portugal, koji se također našao u ovoj skupini. Iznenadujuće su Francuska i Velika Britanija, koje su također u ovoj grupi, unatoč iznadprosječnom BDP-u i demokratskoj etabliranosti, a čija se niska izlaznost može objasniti time da su to jedine države članice koje koriste većinski izborni sustav te su obje jedne od većih država članica, što prema teoriji ide u prilog manjoj izlaznosti. Konačno, u posljednjoj su se skupini našle Rumunjska, Poljska i Litva, također sve zemlje sa socijalističkim nasljeđem, niskim BDP-om, koje posebno ističemo budući da im izlaznost kroz godine ima tendenciju biti ispod ili tek malo iznad 50%, pri čemu je posebno zanimljiv slučaj Bugarske, kojoj je izlaznost u tri godine pala za skoro 20%.

Bitno je napomenuti da je u većini država članica vidljiv pad izlaznosti kroz godine, te se broj država koje pripadaju skupini najviše izlaznosti smanjuje, dok se broj onih čija je izlaznost najniža povećava. Posebno treba naglasiti velike padove u izlaznosti u pojedinim zemljama, poput već spomenutog Cipra, Grčke i Rumunjske, ali i Italije, Slovenije i Bugarske, koje su blizu iznosu pada od 10%. Smatramo da se navedeno

dijelom može objasniti učinkom svjetske ekonomske krize, zbog koje je većina zemalja bilježila pad izlaznosti na izborima oko 2009. godine koja je nastavila padati i na kasnijim izborima u državama koje njezine posljedice i dalje osjećaju, što se za pojedine države može vidjeti i po bilježenju pada BDP-a, osobito za Cipar i Grčku, gdje je najveći pad i zabilježen, dok su one zemlje, na koje kriza nije imala velik utjecaj ili su ga uspjele sanirati na izborima 2014. godine bilježile lagan rast izlaznosti. Tako među zemljama koje bilježe rast izlaznosti na nacionalnim izborima vidimo Švedsku, Veliku Britaniju, Estoniju, Litvu, Slovačku i Poljsku, redom države koje bilježe rast BDP-a preko 1%.

Tablica 5: Pregled izlaznosti na izbore za EP 2004., 2009. i 2014. godine

		EP'04.		EP'09.		EP'14.	
		1. LU	91.35	1. LU	90.76	1. BE	89.64
		2. BE	90.81	2. BE	90.39	2. LU	85.55
		3. MT	82.39	3. MT	78.79	3. MT	74.80
		4. CY	72.50	4. IT	65.05	4. EL	59.97
		5. IT	71.72	5. DK	59.54	5. IT	57.22
		6. EL	63.22	6. CY	59.40	6. DK	56.32
		7. IE	58.58	7. IE	57.57	7. IE	52.44
		8. LT	48.38	8. LV	53.70	8. SE	51.07
		9. DK	47.89	9. EL	52.63	9. DE	48.10
		10. ES	45.14	10. AT	45.97	10. LT	47.35
		11. DE	43.00	11. SE	45.53	11. AT	45.39
		12. FR	42.76	12. ES	44.90	12. CY	43.97
		13. AT	42.43	13. EE	43.90	13. ES	43.81
		14. LV	41.34	14. DE	43.30	14. FR	42.43
		15. FI	39.43	15. FR	40.63	15. FI	39.10
		16. NL	39.26	16. FI	40.47	16. NL	37.32
		17. PT	38.60	17. BG	38.92	17. EE	36.52
		18. UK	38.52	18. PT	36.78	18. BG	35.84
		19. HU	38.50	19. NL	36.75	19. UK	35.60
		20. SE	37.85	20. HU	36.31	20. PT	33.67
		21. SI	28.35	21. UK	34.70	21. RO	32.44
		22. CZ	28.30	22. SI	28.33	22. LV	30.24
		23. EE	26.83	23. CZ	28.20	23. HU	28.97
		24. PL	20.87	24. RO	27.67	24. HR	25.24
		25. SK	16.97	25. PL	24.53	25. SI	24.55
				26. LT	20.98	26. PL	23.83
				27. SK	19.64	27. CZ	18.20
						28. SK	13.05
		x =	47.80	x =	46.12	x =	43.31

Izlaznost na izbore za Europski parlament, s druge strane, pokazuje puno širi raspon kretanja od one na nacionalnim izborima te se kroz tri godine kretala od ~15 do 90%, unutar kojeg smo također ustanovili četiri skupine zemalja, ali koje ne slijede u potpunosti grupaciju na nacionalnom nivou. Na europskoj razini u prvu smo grupu zemalja uvrstili samo Belgiju, Luksemburg i Maltu, pri čemu Belgija i Luksemburg pokazuju izlaznost jednaku onoj na nacionalnim izborima, što pripisujemo prvenstveno postojanju obaveznog glasovanja, ali i njihovom statusu prvih država članica, što ujedno objašnjava i izostanak Cipra iz ove skupine, budući da on to nije. Iako Malta pokazuje znatno manju izlaznost na izborima za Europski parlament, ona je i dalje prilično visoka u odnosu na izlaznost ostalih država članica, što se može pripisati njezinom, u odnosu na druge države, visokom povjerenju u europske institucije te isto tako visokoj razvijenosti europskog identiteta njezinih građana. Druga skupina zemalja obuhvaća Grčku i Cipar, zemlje s obaveznim glasovanjem, ali i znatno nižim povjerenjem u europske institucije u odnosu na zemlje iz prve skupine, zatim Italiju, Njemačku, Francusku, koje su originalne države članice te koje uz Dansku, Irsku, Austriju, Španjolsku, Švedsku i Finsku, koje su također zemlje s dužim članstvom u Europskoj uniji te, izuzev Irske i Španjolske, više pridonose europskim fondovima no što ih koriste. Treću skupinu čine Mađarska, Slovenija, Hrvatska, Češka, Rumunjska, Bugarska, Estonija, Litva, Latvija, redom članice koje su Europskoj uniji pristupile posljednjim trima proširenjima te koje su korisnice europskih fondova, što, uz gore spomenute zemlje koje s višim doprinosima EU fondovima imaju i višu izlaznost, ne ide u prilog postojećim teorijama. Ovoj je skupini država pripao i Portugal, kao starija zemlja članica te Nizozemska i Velika Britanija, kao jedne od prvih država članica, što se za Veliku Britaniju može objasniti niskom razvijenosti europskog identiteta, najnižom informiranosti njezinih stanovnika o Europskoj uniji te, suprotno dosadašnjem uzorku grupiranja zemalja, njezinom doprinosu EU fondovima, što vrijedi i za Nizozemsku. Konačno, u posljednju smo grupu država uvrstili, kao što smo to učinili i pri grupiranju zemalja na nacionalnim izborima, one čija je izlaznost izuzetno mala, odnosno ispod 25%, a to su Poljska i Slovačka, zemlje s istim karakteristikama zemalja u prošloj skupini, na koje spomenute imaju veći utjecaj.

Kako je vidljivo iz dviju tablica, izlaznost na izbore za Europski parlament slijedi trend izlaznosti na one nacionalne, budući da je i ona u konstantnom padu te da se i na

ovoj razini mogu uočiti pojedine zemlje u kojima je izlaznost na izbore tokom tri godine pala i do 10%, kao što su to Italija i Mađarska te one u kojima je taj pad izrazit, što se vidi na primjeru Cipra, kojem je izlaznost pala skoro 30%. Treba napomenuti da su navedene ujedno i zemlje koje su bilježile i znatan pad izlaznosti na izborima za nacionalne parlamente, što je paralela koja se može povući i u odnosu na zemlje kojima se izlaznost na europske izbore kroz tri godine značajno povećala, a to su Švedska i Danska, čija se izlaznost povećala i na nacionalnim izborima. Ovdje se treba osvrnuti i na vrlo specifične i poprilično konfuzne postotke izlaznosti baltičkih zemalja kroz godine, koje karakteriziraju naizmjenični padovi i porasti velikih razmjera, koji su u Latviji paralelni onima na nacionalnoj razini, samo s potenciranim razlikama u postotcima kroz godine. Situacija se u Litvi može objasniti time što su izbori 2004. pokazali veću izlaznost jer su to bili prvi održani izbori za EP u toj zemlji, nakon čega je na sljedećima slijedio pad, koji se znatno povećao na izborima 2014. zbog održanih predsjedničkih izbora na isti dan onih za EP. Slučaj u Estoniji, može se objasniti, u skladu s dosadašnjim grupiranjem zemalja na toj varijabli, znatnim porastom sredstava EU fondova koji je uslijedio 2009. godine te do 2014. stagnirao.

Kako je spomenuto, pri provjeri prve hipoteze istraživanja, odnosno utjecaju izlaznosti na nacionalne izbore na onu izbora za EP, proveli smo linearnu regresiju prve na drugu, a grafičkim smo prikazom te regresije, tj. izradom dijagrama raspršenja s regresijskim pravcem utvrdili i grupiranje država članica temeljem tih dviju varijabli, što će upotpuniti gore provedenu grupaciju država zasebno na nacionalnim te na europskim izborima.

Tablica 6. Linearna regresija nacionalne izlaznosti na europsku 2004.

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-25,107	13,785		-1,821	,082
	NP2004	1,025	,190	,748	5,399	,000

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,748 ^a	,559	,540	1.383.319

Tablica 7. Linearna regresija nacionalne izlaznosti na europsku 2009.

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-32,587	11,184		-2,914	,007
	NP2009	1,133	,158	,820	7,168	,000

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.820 ^a	.673	.660	1.101.845

Tablica 8. Linearna regresija nacionalne izlaznosti na europsku 2014.

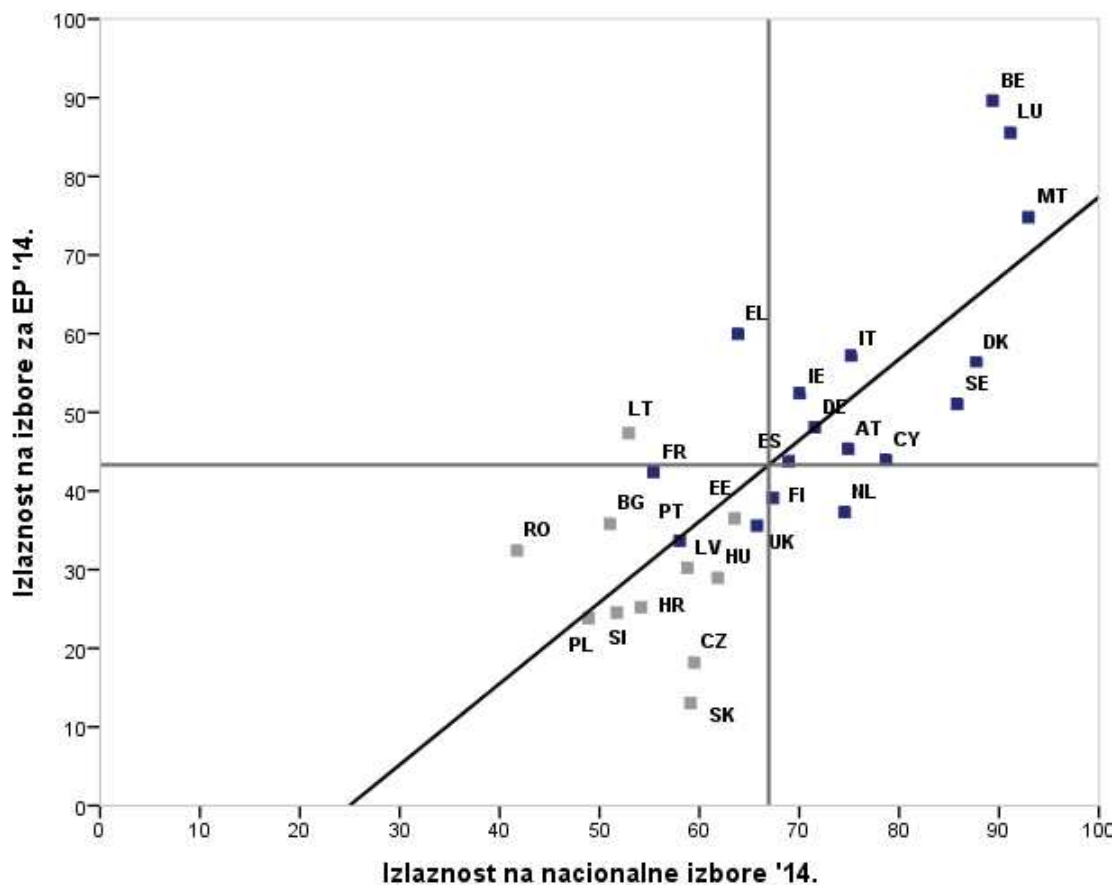
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-25,734	11,290		-2,279	,031
	NP2014	1,031	,165	,774	6,240	,000

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.774 ^a	.600	.584	1.187.575

Iz priloženih ispisa korelacija dvaju razina izlaznosti kroz godine te linearne regresije one nacionalne na europsku vidimo da osim visoke koreliranosti dviju varijabli, koju smo uvidjeli i kroz prethodno provedeno grupiranje zemalja, varijabla nacionalne izlaznosti utječe na onu izlaznosti na izbore za EP. Korelacije (R) se dviju varijabli kroz godine kreću između .748 i .820 te su statistički značajne na razini rizika od .01, što su visoke korelacije, zbog kojih je i provođenje linearne regresije bilo smisljeno, a njome je utvrđeno da izlaznost na nacionalne izbore kao prediktor, objašnjava, ovisno o godini, 55.9 do 67.3% varijance kriterija (R Square), odnosno izlaznosti na izbore za Europski parlament. Na temelju ovih nalaza možemo zaključiti da izlaznost na nacionalnim izborima utječe na onu na izborima za EP te prihvatiti prvu hipotezu ovog rada.

Kako smo naveli, konstruirali smo i dijagrame raspršenja provedenih regresija za svaku godinu s pripadajućim regresijskim pravcima nacionalnih na europske izlaznosti te pravcima koji označavaju aritmetičke sredine dviju varijabli, što omogućava lakši uvid u položaj pojedinih država te njihovo grupiranje, a u nastavku prikazujemo onaj za 2014. godinu, dok su oni za 2004. i 2009. priloženi na kraju rada, kako bismo izbjegli narušavanje strukture rada.

Prikaz 1: Dijagram raspršenja s prikazom regresijskog pravca izlaznosti na nacionalne izbore na izlaznost na izbore za Europski parlament 2014. godine

Navedenim smo načinom konstruiranja dijagrama raspršenja dobili četiri kvadranta koji definiraju četiri skupine država u odnosu na prosjeke: one s visokom nacionalnom i europskom izlaznosti, one s visokom nacionalnom i niskom europskom, one s niskom nacionalnom i visokom europskom te one s niskom i nacionalnom i europskom izlaznosti.

Pogledamo li raspršenja po godinama, prvo što primjećujemo, a što je i linearnom regresijom dokazano, je u 2009. godini gušća raspoređenost država oko regresijskog pravca, pogotovo u donjem lijevom kvadrantu, gdje se nalaze države s niskom izlaznosti na obje vrste izbora, ali i brojnost država koje gravitiraju prosjeku, u odnosu na 2004. godinu, a što se nastavilo i u 2014. godini. Isto tako, kroz godine je i vidljivo postupno pomicanje zemalja iz drugog i četvrtog kvadranta koji okupljaju zemlje s različitim izlaznostima na nacionalnim i europskim izborima u preostala dva, što ide u prilog visokoj determiniranosti izlaznosti na izbore za Europski parlament onom nacionalnom. Osim što je vidljivo da zemlje tendiraju grupiranju u samo dva kvadranta, u grafovima je vidljivo i da se to grupiranje može već u ovoj fazi istraživanja objasniti njihovim stupnjem, tj. starosti demokratskog uređenja, odnosno (ne)postojanjem nasljeđa socijalističkog uređenja, što smo u dijagramima i naznačili prikazom zemalja različitom bojom. Osim po demokratskom stupnju razvoja, zemlje se grupiraju i prema ekonomskoj razvijenosti, gdje one razvijenije tendiraju grupiranju u prvom kvadrantu, dok one slabo razvijene u trećem, što prati podjelu zemlja na temelju socijalističkog nasljeđa. Još jedan od indikatora čiji je utjecaj vidljiv iz samog promatranja načina grupiranja zemalja u dijagramu je duljina članstva u EU, pri čemu su u prvom kvadrantu većinom zemlje s dužim, dok su u trećem one s kraćim članstvom.

Ovdje je bitno osvrnuti se na zemlje koje ne prate gore navedene opće postavke izlaznosti, što se prvenstveno odnosi na pozicije Francuske, Velike Britanije i Portugala u trećem kvadrantu. Obrazloženje takvog položaja Portugala, ali i vezane uz njega položaje Španjolske i Grčke, koje također tendiraju izlasku iz prvog kvadranta, nalazimo u njihovoj nižoj ekonomskoj razvijenosti u odnosu na prosjek EU te još nižoj u odnosu na ostale članice koje se grupiraju u prvom kvadrantu. Također, to su i zemlje koje, iako smo ih uvrstili među etablirane demokracije, one to postale 70-ih godina, što i nije toliko dug period demokracije, kao što ga imaju ostale razvijene države, te stoga po pitanju izlaznosti i tendiraju grupiranju s državama socijalističkog nasljeđa. Poziciju Velike Britanije i Francuske, kako smo već naveli, determiniraju njihova veličina te većinski izborni sustav, što kao objašnjenja više vrijede za Francusku, budući da je njezina izlaznost na izbore za EP prosječna, dok je ona na nacionalne ispod prosječna. U Velikoj je Britaniji slučaj obrnut te je njezina izlaznost na nacionalne izbore prosječna, a ona na europske ispod prosjeka, za što su moguća objašnjenja, već navedena, niska razina europskog identiteta i informiranosti, ali zasigurno i sam

nestabilan odnos te članice s Europskom unijom te nepodržavanje njezine daljnje integracije.

4.2. Determinante izlaznosti pojedinih domena

Iako je prvotna ideja provjere drugog i trećeg istraživačkog pitanja bila okupiti čimbenike izlaznosti u faktore te njima kao prediktorima ući u regresijsku analizu, već smo pri samom pregledu ispisa podataka na varijablama i grupiranju zemalja članica temeljem njihove izlaznosti, kako na nacionalne izbore, tako i na one za EP, uvidjeli kako se pojedini pretpostavljeni indikatori nisu pokazali kao oni koji determiniraju izlaznost članica Europske unije, odnosno ne utječu na njihovu različitost. Isto tako, inicijalnom provedbom testiranja koreliranosti svih pretpostavljenih prediktora s izlaznošću na nacionalne i europske izbore to smo i dokazali, a provedbom testa pouzdanosti na indikatorima pojedinih domena, utvrdili smo da provođenje faktorske analize ne bi bilo primjereno, budući da su oni za svaku skupinu bili niski. Također, problem bi nam stvarale i dihotomne varijable, čiji bismo utjecaj ionako morali ispitivati zasebno, budući da kao takve nisu pogodne za faktorsku analizu, čime bi politička domena i dalje sadržavala velik broj indikatora. Konačno, sami bi konstruirani faktori mogli dovesti do pogrešne interpretacije, ukoliko bi indikatori koji na njima visoko saturiraju bili jedini odgovorni za potencijalnu značajnu korelaciju, a mi bismo ju interpretirali kao onu svih indikatora koji taj faktor čine.

Zbog svega gore navedenog, analizu ćemo provesti na način da ćemo za svaku domenu zasebno provesti multiplu regresiju i to Forward metodom izgradnje regresijskog modela u kojoj varijable u regresijski model ulaze jedna po jedna na temelju postavljenog ulaznog kriterija, a varijabla koje se prva razmatra za ulazak u regresijsku jednadžbu je ona s najvećim koeficijentom korelacije s kriterijem (Kufrin, 2010/11: 3) Nakon njezina ulaska, razmatra se sljedeći prediktor koji ima najveću parcijalnu korelaciju s kriterijem, čime se isključuje utjecaj prediktora koji se već nalaze u jednadžbi, čija izgradnja prestaje kada nijedan od preostalih prediktora ne udovoljava ulaznom kriteriju (Kufrin, 2010/11: 4).

Prije samog provođenja multiple regresije kojom ćemo uvidjeti koji prediktorski sklop najbolje objašnjava izlaznost na europske izbore, kod svake ćemo se domene osvrnuti i na ispis korelacija njihovih čimbenika s izlaznosti na one europske i

nacionalne izbore, kako bismo se mogli ukratko osvrnuti na utjecaj svakog čimbenika zasebno, a tablice ćemo tih korelacija priložiti na kraju rada, kako opsegom ne bi narušile strukturu teksta.

4.2.1. Ekonomska razina

Iz prikaza korelacija ekonomskih čimbenika na izlaznost može se uočiti da na izlaznost građana na izbore za Europski parlament utječu isti oni čimbenici koji utječu i na izlaznost na nacionalne izbore, samo što je njihov utjecaj na europsku izlaznost manji, što je posebno zanimljivo za utjecaj pridonosenja, odnosno korištenja EU fondova, što je makro europski čimbenik, a njegov je koeficijent korelacije s izlaznosti na nacionalne izbore u našem modelu viši od onog s izlaznosti na europske, što vrijedi i za indikator zaposlenih u primarnom sektoru, koji bi se prema teorijskom konceptu ovog rada također trebao odnositi na europsku razinu izlaznosti, a u tablici je vidljivo da je njegova koreliranost s nacionalnom razinom duplo viša te, za razliku od europske razine, statistički značajna. Također, ta je povezanost, kao što se vidi iz tablice, i negativna, što znači da je veći broj zaposlenih u primarnom sektoru indikator manje izlaznosti, kako na nacionalne, tako i u manjoj mjeri na europske izbore. Isto vrijedi i za varijablu koristi od EU fondova, budući da njezin negativan predznak ukazuje na to da je izlaznost u zemljama s višim izdvajanjima za EU fondove viša, što je također u neskladu s teorijom. Ovakve se povezanosti mogu objasniti time što su zemlje s većim udjelom zaposlenih u primarnom sektoru, najčešće i siromašnije zemlje, kao što su i zemlje članice Europske unije koje manje pridonose i više koriste EU fondove, što se vidi i u tablici korelacija, gdje su ove dvije varijable statistički značajno negativno korelirane s BDP-om, koji je ujedno i ekonomski indikator s najvišim iznosom korelacije s izlaznosti na izborima, a slijedi ga čimbenik socijalnih izdvajanja, odnosno onaj vezan uz karakter države članice kao države blagostanja, pri čemu oba imaju, kao i prediktori EU fond i zaposlenost u primarnom sektoru, manje iznose korelacije s izlaznosti na izbore za Europski parlament od onih izlaznosti na nacionalne.

Tablica 10. Multipla regresija ekonomske domene, metoda *Forward*, kriterij: izlaznost na izbore za EP

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
1 (Constant)	16.081	7.455		2.157	.040			
GDP	.279	.071	.612	3.942	.001	.612	.612	.612

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.612 ^a	.374	.350	1.484.770

Ipak, kako vidimo iz gore priloženih tablica, provedbom multiple regresije, kao jedini prediktor izlaznosti na izbore za Europski parlament pokazao se BDP s korelacijom od .612, koji objašnjava niskih 37.4% varijance kriterija. Dobiveni se rezultat može objasniti time što, pogledamo li matricu korelacija ekonomskih indikatora izlaznosti, ostali statistički značajni prediktori izlaznosti ne europske izbore, dakle pridonosenje ili korištenje EU fondova te visina socijalnih izdavanja države, imaju i visoke korelacije s BDP-om, čak i više od onih s izlaznosti na izbore za EP, zbog čega bi njihov ulazak u ovu jednadžbu imao supresivni efekt.

4.2.2. Politička razina

Pregledom matrice korelacija političkih indikatora izlaznosti na izbore, vidimo sličan uzorak kao i na onima ekonomskog karaktera i to na varijabli socijalističkog nasljeđa, čija je statistički značajna negativna korelacija viša s nacionalnom izlaznosti nego s onom europskom, što je bio i slučaj s BDP-om kao indikatorom s najvećom korelacijom u matrici ekonomskih pokazatelja. Ista je stvar i s indeksom nacionalnog povjerenja, što je i očekivano, no ono što je iznenađujuće je uopće postojanje statistički značajne koreliranosti tog indeksa s izlaznosti na europske izbore, što je još jedan pokazatelj determiniranosti te izlaznosti onom nacionalnom, što svakako ide u prilog teoriji europskih izbora kao onih "drugog reda". Da idu u prilog navedenoj teoriji, može se reći i za indikator čiji je koeficijent korelacije viši s izlaznosti na izbore za EP od one na nacionalne, a vezan je uz institut obaveznog glasovanja te za jedini indikator sa statistički značajnom korelacijom samo na europskoj razini, onaj o paralelnom održavanju nekog oblika nacionalnih izbora s onima za EP. Prvi spomenuti indikator zapravo implicira to da bi, ukoliko bi se obavezno glasovanje ukinulo, došlo do manjeg

pada izlaznosti na nacionalnim izborima, no što bi to bio slučaj na europskim, što ukazuje na percepciju europskih izbora kao manje važnih. Na isto ukazuje i statistički značajna korelacija potonjeg indikatora, budući da implicira da je izlaznost na izbore za Europski parlament tek usputna radnja uz onu na neke nacionalnog karaktera i "važnije" izbore.

Tablica 11. Multipla regresija političke domene, metoda *Forward*, kriterij: izlaznost na izbore za EP

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	
1	(Constant)	52.729	3.468		15.203				
	SOCDEM	-23.981	5.534	-.648	-4.334	.000	-.648	-.648	-.648
2	(Constant)	47.482	3.418		13.894	.000			
	SOCDEM	-18.734	5.048	-.506	-3.711	.001	-.648	-.596	-.478
	COMVOTE	22.300	7.045	.431	3.165	.004	.598	.535	.408
3	(Constant)	23.245	7.593		3.061	.005			
	SOCDEM	-21.920	4.315	-.592	-5.080	.000	-.648	-.720	-.546
	COMVOTE	23.044	5.886	.446	3.915	.001	.598	.624	.421
	EUTRUST	.162	.047	.381	3.444	.002	.191	.575	.370

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.648 ^a	.419	.397	1.430.036
2	.765 ^b	.586	.552	1.232.211
3	.850 ^c	.723	.688	1.028.794

Multipla je regresija političkih čimbenika u regresijsku jednadžbu prediktora izlaznosti na izbore za EP uvrstila tri indikatora, i to dva, na temelju analize matrice korelacija, očekivana, ona socijalističkog nasljeđa i obaveznog glasovanja te treći, neočekivan, onaj povjerenja u europske institucije, koji, iako je visoko koreliran s indeksom povjerenja u one nacionalne te s paralelnim održavanjem drugih izbora, koji su se u matrici korelacija pokazali kao dobri indikatori izlaznosti na europske izbore, sam nije imao statistički značajnu korelaciju s istom. Njegovu bi se pojavu kao prediktora u ovoj jednadžbi, stoga, zbog njezina supresijskog karaktera, u daljnjoj analizi i interpretaciji rezultata trebalo uzeti s oprezom. Navedeni prediktori dobiveni

provedenom regresijom zajedno objašnjavaju 72.3% varijance kriterija, što je visok iznos, pogotovo uzme li se u obzir onaj objašnjen jednim ekonomskim prediktorom dobivenim u prethodno provedenoj multiploj regresiji, a treba napomenuti da isključenjem supresorske varijable taj iznos pada na 58.6%, što nije više toliko visoka razina objašnjivosti, no nije ni niska, obzirom da ju čine utjecaji dviju varijabli.

4.2.3. Sociodemografska razina

Matrica sociodemografskih čimbenika također pokazuje brojnije i veće statistički značajne korelacije istih s nacionalnom izlaznosti pa je tako zanimljivo da je i varijabla razvijenosti europskog identiteta proizašla kao ona sa statistički značajnom korelacijom s izlaznosti na nacionalne, ali ne i na izbore za Europski parlament, što se može objasniti time da je izlaznost na nacionalne izbore veća u državama s etabliranom demokracijom koje su ujedno i dulji period države članice EU pa je i europski identitet njihovih građana razvijeniji. Navedenim se može objasniti i statistički značajna korelacija duljine članstva u Europskoj uniji s nacionalnom razinom izlaznosti, koja je ipak statistički značajno korelirana i s izlaznosti na izbore za EP i to s višim iznosom koeficijenta od nacionalnih, koji je ujedno i viši od dva čimbenika koji s tom izlaznosti koreliraju. Drugi čimbenik sociodemografske domene koji korelira s ispitivanom izlaznosti je gustoća naseljenosti, koji je očekivano i koreliran s onom na nacionalne izbore te pritom također s višim koeficijentom one potonje.

Tablica 12. Multipla regresija sociodemografske domene, metoda *Forward*, kriterij: izlaznost na izbore za EP

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	
1	(Constant)	30.084	4.638		6.487				
	DURMEM	.496	.136	.581	3.643	.001	-.648	-.648	-.648
2	(Constant)	31.020	4.110		7.548				
	DURMEM	.720	.143	.844	5.028	.000	-.648	-.596	-.478
	POP	-3,81E-04	.000	-.484	-2.884	.008	.598	.535	.408
3	(Constant)	28.017	3.976		7.046				
	DURMEM	.662	.134	.777	4.961	.000	-.648	-.720	-.546
	POP	-3,52E-04	.000	-.447	-2.884	.008	.598	.624	.421
	DENSPOP	.023	.010	.314	2.385	.025	.191	.575	.370

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.581 ^a	.338	.312	1.527.119
2	.709 ^b	.503	.463	1.349.055
3	.774 ^c	.598	.548	1.238.007

Regresijska je jednadžba za ovu domenu izdvojila, kao i u multiploj regresiji na prethodno analiziranoj domeni, tri prediktora koji zajedno objašnjavaju 59.8% varijance izlaznosti na izbore za Europski parlament, pri čemu tome najviše pridonosi duljina članstva, varijabla koja ima i najveći koeficijent korelacije s istom. Sljedeći je prediktor veličina populacije čiji je koeficijent korelacije s izlaznosti na europske izbore u inicijalnoj matrici korelacija izuzetno nizak, kao što je bio i slučaj s prediktorom europskog povjerenja u političkoj domeni, a koji je u ovom slučaju visoko koreliran s čimbenikom duljine članstva te je i njegova uloga u ovoj jednadžbi supresivnog karaktera. Konačno, posljednji je prediktor gustoća naseljenosti, koji unatoč statistički značajnoj direktnoj korelaciji, objašnjenju varijance kriterija pridonosi manje od 10%. Treba i napomenuti da, kada bismo i u ovoj domeni isključili utjecaj supresora, odnosno veličinu populacije, objašnjenost varijance ovom regresijskom jednadžbom iznosila bi svega 43.4%, što je znatno manje u odnosu onu s uključenim indikatorom populacije.

Usporede li se provedene multiple regresijske analize svake domene, vidi se da regresijska jednadžba političkih prediktora objašnjava najviši postotak varijance kriterijske varijable, čak i uz izuzetak doprinosa supresorske varijable, te upravo stoga možemo prihvatiti drugu postavljenu hipotezu i zaključiti da politički čimbenici najbolje objašnjavaju izlaznost na izbore za Europski parlament.

4.3. Provjera utjecaja na nacionalnoj razini

Utjecaj indikatora izlaznosti testirali smo i na nacionalnoj razini kako bismo uvidjeli utječu li na nju isti oni koji determiniraju izlaznost na europskoj te kako bismo utvrdili koju razinu izbora testirani indikatori bolje objašnjavaju te time odgovorili na treće istraživačko pitanje i testirali posljednju hipotezu ovog rada.

4.3.1. Ekonomska razina

Tablica 14. Multipla regresija ekonomske domene, metoda *Forward*, kriterij: izlaznost na nacionalne izbore

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
1	(Constant)	44,313	5,206		8,513	,000			
	GDP	,232	,049	,677	4,694	,000	,677	,677	,677
2	(Constant)	58,012	6,275		9,245	,000			
	GDP	,157	,049	,458	3,198	,004	,677	,539	,399
	EMPAGR	-1,053	,336	-.448	-3,132	,004	-.672	-.531	-.391

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.677 ^a	.459	.438	10,36793
2	.782 ^b	.611	.580	8,96073

Kao što vidimo iz priložene tablice ovom se multiplom regresijom, za razliku od one s izlaznosti na europske izbore kao kriterijskom varijablom, u regresijsku jednadžbu uvrstilo dva čimbenika izlaznosti, gdje je uz BDP, koji sada objašnjava 45.9% varijance kriterija, uvršten i udio zaposlenih u primarnom sektoru, koji objašnjava nizak postotak varijance, ali koji s onim BDP-a objašnjava ukupno 61.1% varijance, što je u odnosu na 37,4% koju objašnjavaju ekonomski čimbenici na europskoj razini, znatno veći postotak. Kako je već navedeno, pojava indikatora zaposlenosti u primarnom sektoru na ovoj razini ukazuje na to da, suprotno teoriji, ne postoji pozitivan utjecaj izdvajanja iz europskih fondova za primarnu djelatnost na izlaznost na europske izbore, kao što se i općenito izdvajanje iz istih na pojedine države članice nije pokazalo kao ono s istim utjecajem, već je situacija upravo suprotna te oba indikatora utječu na manju izlaznost jer ukazuju na manju razvijenost zemlje, što se vidi i njihovom koreliranosti s BDP-om. Zbog iste se ovdje treba s oprezom gledati i na samu uključenost indikatora u objašnjenju izlaznosti na nacionalne izbore, budući da je njezina inicijalna korelacija s varijablom BDP-a viša od one s kriterijskom varijablom, čime se ponovo vraćamo na problem supresije.

4.3.2. Politička razina

Tablica 15. Multipla regresija političke domene, metoda *Forward*, kriterij: izlaznost na nacionalne izbore

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
1	(Constant)	74,786	2,382		31,392	,000			
	SOCDEM	-19,939	3,801	-,717	-5,246	,000	-,717	-,717	-,717
2	(Constant)	61,686	4,064		15,178	,000			
	SOCDEM	-15,209	3,377	-,547	-4,504	,000	-,717	-,669	-,506
	NATRUST	,187	,051	,447	3,678	,001	,655	,593	,413
3	(Constant)	58,248	3,834		15,193	,000			
	SOCDEM	-16,530	3,048	-,594	-5,423	,000	-,717	-,742	-,543
	NATRUST	,161	,046	,384	3,468	,002	,655	,578	,347
	PREFVOT	8,165	2,985	,281	2,735	,012	,292	,487	,274
4	(Constant)	56,035	3,732		15,013	,000			
	SOCDEM	-14,276	3,041	-,513	-4,694	,000	-,717	-,700	-,439
	NATRUST	,171	,044	,409	3,926	,001	,655	,633	,367
	PREFVOT	7,467	2,809	,257	2,658	,014	,292	,485	,249
	COMPVOT	8,223	3,885	,212	2,116	,045	,415	,404	,198

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,717 ^a	,514	,495	9,82269
2	,827 ^b	,685	,660	8,06946
3	,872 ^c	,760	,730	7,19109
4	,894 ^d	,799	,764	6,72041

Na političkoj razini također svjedočimo većem broju indikatora koji objašnjavaju izlaznost na nacionalne izbore, u odnosu na onu na izbore za EP, ali ovdje, uz indikatore demokratskog razvoja i obaveznog glasovanja, umjesto povjerenja u europske institucije, nalazimo ono u nacionalne te uz njih i čimbenik koji se tiče načina glasovanja, odnosno postojanja onog preferencijalnog koji utječe na veću izlaznost. I na nacionalnoj razini socijalističko nasljeđe objašnjava najveći dio varijance kriterija, također skoro 10% više nego na europskoj razini, no zato je postotak objašnjenja obaveznim glasovanjem isto toliko niži, dok se utjecaj nacionalnog povjerenja na izlaznost na nacionalne izbore može izjednačiti s onim europskog na izbore za Europski parlament. Objašnjenje varijance kriterija preferencijalnog glasovanja na izborima je malo, no dobar je pokazatelj toga da vrsta izbornog sustava država ipak utječe na njihovu izlaznost, što u dosadašnjim rezultatima nismo mogli vidjeti.

4.3.3. Sociodemografska razina

Tablica 16. Multipla regresija sociodemografske domene, metoda *Forward*, kriterij: izlaznost na nacionalne izbore

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
1	(Constant)	-99,368	51,589		-1,926	,065			
	HDI	194,576	60,296	,535	3,227	,003	,535	,535	,535
2	(Constant)	-95,378	44,276		-2,154	,041			
	HDI	184,784	51,818	,508	3,566	,001	,535	,581	,507
	DENSPOP	,025	,008	,458	3,213	,004	,488	,541	,457

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,535 ^a	,286	,259	11,90823
2	,703 ^b	,495	,454	10,21620

Konačno, sociodemografska razina pokazuje drugačije rezultate od one ekonomske i političke te ovdje vidimo bolje objašnjenje varijance europske izlaznosti istima, ali i veći broj prediktora te izlaznosti od nacionalne, na kojoj regresijsku jednadžbu čine HDI i gustoća naseljenosti, pri čemu potonja pridonosi više od 10% navedenom no što je to činila na europskoj razini. Zanimljivo je da se utjecaj HDI indeksa na nacionalnoj razini pokazao kao prediktor, i to bolji od gustoće naseljenosti, budući da je on uključen u analizu kako bi se bolje pratile sociodemografske karakteristike stanovništva, poput obrazovanja, pismenosti i kvalitete života, a sudeći po tome da niti jedan drugi takav čimbenik nije ušao u jednadžbu, možemo zaključiti da se HDI ovdje našao zbog svog ekonomskog aspekta i koreliranosti s BDP-om.

Provedbom multiple regresije ekonomske, političke i sociodemografske domene na izlaznosti na izbore za Europski parlament te kasnije istom na izlaznosti na nacionalne izbore, uvidjeli smo da ekonomski i politički faktori modela ovog rada bolje objašnjavaju izlaznost na nacionalnim izborima, dok su se oni socioekonomski pokazali kao bolji pokazatelji izlaznosti na razini izbora za Europski parlament, što ukazuje na to da bi postavke treće hipoteze trebalo djelomično prihvatiti, iako, uzmemo li u obzir da su se politički indikatori pokazali kao najbolji prediktori izlaznosti, a oni bolje objašnjavaju izlaznost na nacionalnoj razini, postavljenu hipotezu možemo prihvatiti i

zaključiti da čimbenici našeg modela imaju veći utjecaj na izlaznost na nacionalne izbore nego na one za EP.

4.4. Provjera utjecaja povezivanjem domena

Iako smo analizu proveli na način da smo indikatore podijelili na tri domene, smatramo da je također uputno provesti multiplu regresijsku analizu i na svim indikatorima zajedno, prvenstveno radi provjere dominantnosti političkih faktora u objašnjenju izlaznosti, ali i uvida u to jesu li zasebnim analizama u regresijske jednadžbe ušli indikatori koji testiranjem više indikatora ne bi, tj. hoće li ih istisnuti drugi, pogodniji indikatori s višim inicijalnim korelacijama s kriterijima.

4.4.1. Izlaznost na izbore za Europski parlament

Tablica 9. Multipla regresija svih indikatora, metoda *Forward*, kriterij: izlaznost na izbore za EP

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
1 (Constant)	52,729	3,468		15,203	,000			
SOCDEM	-23,981	5,534	-,648	-4,334	,000	-,648	-,648	-,648
2 (Constant)	47,482	3,418		13,894	,000			
SOCDEM	-18,734	5,048	-,506	-3,711	,001	-,648	-,596	-,478
COMPVOT	22,300	7,045	,431	3,165	,004	,598	,535	,408
3 (Constant)	47,710	2,672		17,853	,000			
SOCDEM	-24,958	4,227	-,674	-5,905	,000	-,648	-,770	-,594
COMPVOT	29,471	5,778	,570	5,101	,000	,598	,721	,513
GDPGRO	4,228	1,028	,484	4,111	,000	-,042	,643	,414
4 (Constant)	46,657	2,490		18,738	,000			
SOCDEM	-24,365	3,883	-,658	-6,275	,000	-,648	-,795	-,579
COMPVOT	26,268	5,467	,508	4,804	,000	,598	,708	,443
GDPGRO	3,699	,969	,423	3,817	,001	-,042	,623	,352
SIMELEC	13,324	5,649	,228	2,359	,027	,405	,441	,218

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,648 ^a	,419	,397	14,30036
2	,765 ^b	,586	,552	12,32211
3	,870 ^c	,757	,726	9,63322
4	,897 ^d	,804	,770	8,83015

Na razini izbora za Europski parlament, analizom svih pretpostavljenih indikatora ovog istraživanja u regresijskoj jednadžbi našla su se četiri indikatora koja objašnjavaju 80.4% varijance kriterija, a od kojih su prva dva, koja i objašnjavaju najveći dio varijance, ona koja su se pokazala takvima i u zasebnoj analizi političkih faktora, a to su nasljeđe socijalizma i obavezno glasovanje. Treći čimbenik izdvojen ovom regresijom je rast BDP-a, koji inicijalno nema visoku koreliranost s izlaznošću na izbore za EP, no ima statistički značajne korelacije s prva dva navedena prediktora te višu korelaciju s četvrtim prediktorom, za razliku od samog BDP-a, što je razlog njegove pojave u ovoj jednadžbi. Konačno, četvrti prediktor dobiven analizom svih pretpostavljenih indikatora je održavanje paralelnih izbora s onim za Europski parlament, koji unatoč statistički značajnoj korelaciji s kriterijem u regresiji političke domene nije ušao u jednadžbu, već je to učinilo povjerenje u europske institucije, koje se, kako je već spomenuto, unatoč niskoj koreliranosti s kriterijem tamo našlo upravo dijelom zbog svoje koreliranosti s ovim prediktorom. Ipak, treba napomenuti da održavanje drugih izbora na isti dan kad i onih za EP, unatoč svojoj statistički značajnoj korelaciji s kriterijem objašnjava tek 4.7% njegove varijance, što je vrlo malen postotak.

Iz gore navedenog možemo zaključiti, odnosno potvrditi da je izlaznost na izbore za Europski parlament prvenstveno determinirana političkim čimbenicima, budući da su tri od četiri, u regresijsku jednadžbu uvrštena, prediktora ona iz političke domene. Također, treba izdvojiti stupanj demokratske razvijenosti, tj. nasljeđe socijalizma i postojanje obaveznog glasovanja u državama članicama kao jedina dva čvrsta prediktora te izlaznosti, budući su se takvima pokazali na objema razinama analize. Isto tako, treba napomenuti kako se na ovoj razini nije našao niti jedan društveni indikator, odnosno onaj iz sociodemografske domene, što ukazuje na nisku determiniranost izlaznosti tim aspektom.

4.4.2. Izlaznost na nacionalne izbore

Tablica 13. Multipla regresija svih indikatora, metoda *Forward*, kriterij: izlaznost na nacionalne izbore

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
		B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
1	(Constant)	74,786	2,382		31,392	,000			
	SOCDEM	-19,939	3,801	-,717	-5,246	,000	-,717	-,717	-,717
2	(Constant)	61,686	4,064		15,178	,000			
	SOCDEM	-15,209	3,377	-,547	-4,504	,000	-,717	-,669	-,506
	NATRUST	,187	,051	,447	3,678	,001	,655	,593	,413
3	(Constant)	58,248	3,834		15,193	,000			
	SOCDEM	-16,530	3,048	-,594	-5,423	,000	-,717	-,742	-,543
	NATRUST	,161	,046	,384	3,468	,002	,655	,578	,347
	PREFVOT	8,165	2,985	,281	2,735	,012	,292	,487	,274
4	(Constant)	56,035	3,732		15,013	,000			
	SOCDEM	-14,276	3,041	-,513	-4,694	,000	-,717	-,700	-,439
	NATRUST	,171	,044	,409	3,926	,001	,655	,633	,367
	PREFVOT	7,467	2,809	,257	2,658	,014	,292	,485	,249
	COMPVOT	8,223	3,885	,212	2,116	,045	,415	,404	,198
5	(Constant)	61,378	4,001		15,339	,000			
	SOCDEM	-11,329	2,994	-,407	-3,784	,001	-,717	-,628	-,320
	NATRUST	,144	,041	,344	3,529	,002	,655	,601	,298
	PREFVOT	5,610	2,647	,193	2,119	,046	,292	,412	,179
	COMPVOT	8,747	3,517	,225	2,487	,021	,415	,468	,210
	EMPAGR	-,612	,247	-,261	-2,482	,021	-,672	-,468	-,210
6	(Constant)	60,209	3,759		16,019	,000			
	SOCDEM	-10,224	2,830	-,368	-3,613	,002	-,717	-,619	-,284
	NATRUST	,130	,039	,310	3,366	,003	,655	,592	,264
	PREFVOT	5,018	2,475	,173	2,027	,056	,292	,405	,159
	COMPVOT	9,247	3,277	,238	2,822	,010	,415	,524	,222
	EMPAGR	-,580	,230	-,247	-2,526	,020	-,672	-,483	-,198
	DENSPOP	,010	,005	,181	2,117	,046	,488	,419	,166

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.717 ^a	,514	,495	9,82269
2	.827 ^b	,685	,660	8,06946
3	.872 ^c	,760	,730	7,19109
4	.894 ^d	,799	,764	6,72041
5	.918 ^e	,843	,807	6,07342
6	.933 ^f	,870	,833	5,64308

Provedba regresijske analize sa svim indikatorima na nacionalnoj razini također dokazuje predominaciju političkih čimbenika izlaznosti, i to jasnije nego na europskoj razini budući da su sva četiri prediktora dobivena zasebnom regresijom političke domene ostala kao takva i na ovoj razini analize, pri čemu su im se pridružila dva faktora drugih dviju domena, s kojima je objašnjeno varijance kriterija dosegla 87%, što je prilično visok postotak, a možemo primijetiti i da prati porast objašnjivosti u odnosu na političku domenu na europskoj razini.

Promatrajući posljednja dva prediktora dobivena ovom regresijom, može se primijetiti da su u jednadžbu ušli drugi po redu prediktori regresija ekonomske i sociodemografske domene, što se može objasniti visokim korelacijama BDP-a i HDI indeksa s nasljeđem socijalizma, iako ni korelacija zaposlenih u primarnom sektoru s istom nije malena te je također statistički značajna, pri čemu i dalje ostaje problem supresije.

U ovom je dijelu opet potrebno napomenuti veći broj indikatora koji objašnjavaju izlaznost na nacionalne izbore te, još važnije, njihovu stabilnost, uzme li se u obzir održavanje političkih čimbenika u istom broju i poretku kao i na zasebnom testiranju političke domene. Stoga, možemo reći da smo ovom provjerom, odnosno provođenjem multiple regresijske analize svih faktora na kriterijskoj varijabli izlaznosti na nacionalne izbore, potvrdili hipotezu o političkim čimbenicima kao onim s najvećim utjecajem, ali i hipotezu o boljoj objašnjivosti izlaznosti na nacionalne izbore indikatorima našeg modela, no onoj na izbore za Europski parlament. Također, osvrnemo li se sada i na postavku prve hipoteze i njezino prihvaćanje, možemo zaključiti da je izlaznost na nacionalne izbore determinirana te da ju najbolje objašnjavaju politički čimbenici, vezani uz demokratski razvoj, izborni sustav i povjerenje u institucije, dok je ona na izbore za Europski parlament i dalje najviše determinirana izlaznošću na nacionalne izbore.

5. Slučaj Hrvatske

U ovom ćemo se dijelu rada kratko osvrnuti na slučaj Hrvatske, kao nove države članice, kojoj su izbori za Europski parlament 2014. godine bili prvi regularni izbori pa je stoga svakako zanimljivo uvidjeti njezin položaj u odnosu na druge zemlje, kako na izborima za EP, tako i na onim nacionalnima, čime će se moći steći i uvid u njezine buduće trendove kretanja na ispitivanim područjima.

Što se tiče izlaznosti na nacionalne izbore, Hrvatska se nalazi u grupi država s nisko ispodprosječnom izlaznosti koja je u laganom, ali stalnom padu te se može reći da je i na razini europskih izbora u istoj grupaciji, no na ovoj razini ona graniči s grupom zemalja s visoko ispodprosječnom izlaznosti, iz čega se može zaključiti da je utjecaj faktora, koji u Hrvatskoj negativno determiniraju izlaznost na nacionalnim izborima, na izborima za Europski parlament još i veći. Hrvatska se, dakle, na temelju izlaznosti na izbore grupira s ostalim slabo razvijenim zemljama, kako na ekonomskoj, tako i demokratskoj razini, a ujedno i onima s kraćim članstvom u EU. Osvrnemo li se samo na rezultate izlaznosti na izborima 2014., od 28 država članica, ona se na nacionalnoj razini nalazi na 23., a na europskoj na 24. mjestu po izlaznosti, što je vrlo niska pozicija, a gledamo li dijagram raspršenja regresije nacionalne izlaznosti na europsku iz iste godine, vidimo da je svojom pozicijom najbliža onoj Slovenije, što nije iznenađujuće uzme li se u obzir da se socijalističko nasljeđe pokazalo kao dobar prediktor izlaznosti, a ove su zemlje dijelile isto.

Iako su Hrvatskoj zadnji održani izbori za Europski parlament bili prvi regularni, samo godinu dana ranije, dakle 2013. godine, kada je i pristupila Europskoj uniji, u njoj su održani prvi izbori zastupnika za EP na kojima je izlaznost birača bila 20.84% (International IDEA), što ukazuje na porast izlaznosti u kratkom roku od godine dana, budući da je ona na regularnim izborima iznosila 25.24%. Uzme li se u obzir i nizak odaziv na referendum o samom pristupanju EU, koji je iznosio tek 43%, što ukazuje na nisku zainteresiranost za europsku politiku u Hrvatskoj općenito, ovaj se porast izlaznosti opet treba objasniti nacionalnim učinkom, i u ovom slučaju, onim vezanim uz održavanje sljedećih nacionalnih parlamentarnih izbora, koji će se u hrvatskoj održati ove, tj. 2015. godine. Osim što je izlaznost na europskim izborima u Hrvatskoj, godinu uoči onih parlamentarnih porasla, čime se mogu potvrditi zaključci Franklina (1996,

2001), Matille (2003) i Pini (2009), na njenom primjeru možemo dokazati i postavke o biračkom kažnjavanju vodeće stranke i njezinom "porazu" na europskim izborima (Reif i Schmitt, 1980), što je u slabije razvijenim zemljama poput Hrvatske, zasigurno i češći slučaj, budući da loša gospodarska situacija i trajnost krize potiču nezadovoljstvo vodećom strankom i pridonose njezinoj nepopularnosti. Tako smo na izborima za EP u Hrvatskoj svjedočili pobjedi oporbe, ali i uspjehu nove i manje stranke (ORaH), što su kao karakteristiku europskih izbora naveli Hix i Marsh, uz onu o većem uspjehu ekstremnijih stranaka na istim izborima (Hix, Marsh, 2007), a može se reći da je i ovaj aspekt vidljiv na primjeru Hrvatske, budući da je, iako nije uspio osvojiti mandat, Savez za Hrvatsku kao ekstremnije desno orijentirana koalicija, prešao izborni prag kao četvrta stranka na izborima za EP.

6. Rasprava

Prije nego se zaključno osvrnemo na rad potrebno je osvrnuti se na pojedine njegove nedostatke, a tu se prvenstveno, isključujući problem supresije koji je više puta spomenut kroz rad, trebaju naglasiti manjkavosti njegova metodološkog dijela i operacionalizacije, pri kojoj se, krenuvši od ideje da se stvori sveobuhvatna analiza, konstruirao popriličan broj potencijalnih prediktora izlaznosti, od kojih je vrlo malen broj njih kasnije pokazao koreliranost s izlaznošću na izbore za EP, koji su bili fokus ovog rada, ali i na one nacionalne, koji su služili kao kriterij za ispitivanje specifičnosti onih europskih. Također, još je manji broj tih indikatora kasnije, pri ispitivanju utjecaja pojedinih domena, ušao u regresijske jednadžbe objašnjenja navedenih razina izlaznosti, a zbog njihove se količine u radu kasnije nije moglo pristupiti ni zasebnim objašnjenjima izostanka utjecaja istih, budući da bi takav osvrt zahtijevao novi pregled dodatnih teorijskih pristupa i modela, što prelazi mogućnosti opsega ovog rada.

Isto tako, treba navesti i ulazak pojedinih varijabli, poput povjerenja u europske institucije i stanovništva, u linearne jednadžbe objašnjenja kriterija izlaznosti na europske institucije unatoč njihovoj niskoj prvotnoj koreliranosti s istom te, također, relativno niske postotke objašnjenosti varijance izlaznosti na izborima, obzirom na količinu pretpostavljenih i u analizu uvedenih indikatora, što, osim na supresiju, ukazuje i na postojanje drugih čimbenika izlaznosti općenito, a posebice onih na izbore za Europski parlament, koji u ovom radu, unatoč nastojanjima da se sveobuhvatno njima pristupi, ipak nisu obuhvaćeni.

Ipak, smatramo da je rad pružio solidan teorijski pregled izlaznosti na izbore za Europski parlament, a opisom i testiranjem utjecaja spomenutih brojnih indikatora pružio mogućnosti i podlogu za daljnje istraživanje ove teme.

Pri analizi izlaznosti građana na izbore Europske unije, za buduća bi istraživanja, smatramo, bilo zanimljivo i uključiti aspekt raspodjele stranačkih opcija u Europskom, ali i u nacionalnim parlamentima pojedinih država, pratiti njihove promjene te konačno utvrditi i utjecaj tog segmenta na izlaznost, što bi se dobro nadovezalo na praćenje utjecaja fragmentiranosti, koji smo u ovom radu dotaknuli.

7. Zaključak

Osvrnemo li se na prihvaćanje prve i treće hipoteze ovog rada, one koje su se odnosile na utjecaj nacionalnih na europske izbore i na bolju objašnjenu izlaznost na nacionalne izbore prediktorima uvrštenima u model ovog istraživanja te uzmemo li u obzir visoke korelacije koje pojedini pretpostavljeni indikatori europske izlaznosti imaju na onu nacionalnog karaktera i općenito više korelacije indikatora s nacionalnom izlaznosti, možemo ustanoviti da i ovaj rad, tj. njegovi rezultati idu u prilog dominantnoj teorijskoj struji o izborima za Europski parlament kao onim "nacionalnim drugog reda". Ipak, druga nam hipoteza, odnosno za nju vezano istraživačko pitanje ukazuje na postojanje indikatora isključivo vezanih uz Europsku uniju koji utječu na izlaznost na njezinoj razini, iz čega i proizlazi naš zaključak da europski izbori, iako u velikoj mjeri pod utjecajem, nisu isključivo determinirani nacionalnim faktorima te da „Europa je važna“ pri njihovom tumačenju.

Mišljenja smo da je u zaključnom dijelu rada potrebno i osvrnuti se na sam trend pada izlaznosti na izborima za Europski parlament, budući da je, kako navodi Čepo, on od svoga osnutka prošao kroz brojne promijene kojima je preko savjetodavnog tijela postigao status ravnopravnog suzakonodavca te je kao takav trebao poslužiti kao dokaz demokratskog karaktera Europske unije i jedinstveni primjer izravnog utjecaja građana na sustav nadnacionalne institucije (Čepo, 2013: 16). Činjenica da je izlaznost birača na izbore za njegove zastupnike u stalnom padu te da je determinirana izlaznošću na nacionalne ukazuje na problem u samoj ulozi Europske unije, njezinoj integriranosti i politikama, kakvima ih vide zemlje članice, odnosno njihovi stanovnici.

Isto tako, osvrnemo li se na nacionalne parlamentarne izbore, vidimo da je i izlaznost na toj razini u stalnom padu te da u pojedinim državama na te izbore izlazi manje od polovice biračkog tijela, iz čega se može zaključiti da umjesto da europski izbori počinju ličiti na nacionalne, što je bila ideja jačanja uloge Europskog parlamenta, oni nacionalni sve više počinju ličiti na europske.

Sažetak

Ovaj rad bavi se izlaznošću na izbore za Europski parlament, koji se prema dominantnoj teorijskoj struji shvaćaju kao "nacionalni izbori drugog reda", čije posljedice birači vide kao manje neposredne od onih nacionalnih pa je stoga i njihova izlaznost na tim izborima niža. Kako bi se ispitao uzrok te manje izlaznosti, ali i utvrdio utjecaj nacionalnih izbora na europske u radu se postavljaju četiri pitanja i tri hipoteze vezane uz načine grupiranja zemalja prema izlaznosti na nacionalne i europske izbore te političke, ekonomske i društvene čimbenike koji na njih utječu i konačno na poziciju Hrvatske u kontekstu iste. Linearnom je regresijom utvrđeno da izlaznost na nacionalne izbore determinira onu na europske, a multiplom regresijom da na izlaznost na izbore za EP utječu demokratski i ekonomski razvoj te određene sociodemografske karakteristike, ali i indikatori vezani isključivo uz Europsku uniju, što opovrgava postavke "izbora drugog reda".

Ključne riječi: izlaznost na izbore; izbori za Europski parlament; nacionalni parlamentarni izbori; ekonomski, politički i društveni prediktori izlaznosti

Summary

This paper deals with the voter turnout in European Parliament elections, which are seen as "second order" to national elections by the main theoretical approaches. The consequences of said elections are regarded as less important and less direct according to the view of voters, which, in turn, leads to a lower turnout. With the aim to explore both the causes for a lower turnout, and the relations between national and European elections, this paper formulates four research questions tested by three hypotheses. The observed countries are classified by voter turnout, while political, economic and social dimensions are explored in order to verify their causal relations with it. Linear regression analysis shows that the national election's voter turnout determines turnout on the European parliament's, while a multiple regression analysis shows that the EP turnout of each country is under the effect of democratic and economic development and certain sociodemographic characteristics, as well as some of the indicators related solely to the European union, which refutes the "second grade elections" approach.

Keywords: voter turnout, European Parliament elections; national parliamentary elections; economic, social, and political predictors of voter turnout

Literatura:

Baletić, Z. (1995) *Ekonomski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža

Blais, A., Aarts, K. (2006) Electoral Systems and Turnout. *Acta politica* 41: 180-196.

Blais, A., Massicotte, L., Dobrzynska, A. (2003) Why is Turnout Higher in Some Countries than in Others?, znanstveni rad, Elections Canada

Council Decision No. 2002/772/EC amending the Act concerning the election of the representatives of the European Parliament by direct universal suffrage annexed to Decision 76/787/ECSC, Euratom, O.J. L 283/1 (2002).

Čepo, D. (2013) *Političke institucije Europske unije*. Zagreb: Plejada

Dalton, R. J. (2008) The Quantity and the Quality of Party Systems: Party System Polarization, Its Measurement, and Its Consequences. *Comparative Political Studies* 41 (7): 899-920.

European Commission. Budget in figures. EU expenditure and revenue. http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm (Internet izvor) 02.03.2015.

European Commission: Standard Eurobarometer 81, Spring 2014. TNS opinion & social: Tables of results. Brussels.

Eurostat. Distribution of population aged 18 and over by education level and age group (source: SILC) First and second stage of tertiary education (levels 5 and 6). <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (Internet izvor) 04.03.2015.

Eurostat. Expenditure on social protection (% of GDP). <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tps00098> (Internet izvor) 02.03.2015.

Eurostat. GDP per capita in PPS. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes> (Internet izvor) 02.03.2015.

Eurostat. General government gross debt - annual data. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=teina225> (Internet izvor) 02.03.2015.

Eurostat. Gini coefficient of equivalised disposable income. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tessi190> (Internet izvor) 02.03.2015.

Eurostat. Population density. Inhabitants per km². <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00003&plugin=1> (Internet izvor) 04.03.2015.

Eurostat. Population on 1 January. Persons. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1> (Internet izvor) 04.03.2015.

Eurostat. Population: Structure indicators. Proportion of population aged 60 years and more. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (Internet izvor) 04.03.2015.

Eurostat. Real GDP growth rate - volume. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec00115> (Internet izvor) 02.03.2015.

Eurostat. Unemployment rate by sex and age groups. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en (Internet izvor) 02.03.2015.

Flickinger, R. S., Studlar, D. T., Bennett, S. E. (2003) Turnout in European Parliament Elections: Towards a European-Centred Model. *National Europe Centre Paper* No. 105

Gallagher, M. (2014) Election indices dataset. http://www.tcd.ie/Political_Science/staff/michael_gallagher/ElSystems/Docts/ElectionIndices.pdf (Internet izvor) 03.03.2015.

Hix, S., Marsh, M. (2007) Punishment or Protest? Understanding European Parliament Election. *Journal of Politics* 69 (2): 495-510.

Hobolt, S. B., Wittrock, J. (2011) The second-order election model revisited: An experimental test of vote choices in European Parliament elections. *Electoral Studies* 30: 29-40.

IFES. Election guide. <http://www.electionguide.org/> (Internet izvor) 03.03.2015.

International IDEA. Voter Turnout Database. <http://www.idea.int/vt/viewdata.cfm> (Internet izvor) 01.03.2015.

International IDEA. Voter Turnout. Compulsory voting. http://www.idea.int/vt/compulsory_voting.cfm (Internet izvor) 03.03.2015.

International IDEA. Unified Database. Electoral System Family. <http://www.idea.int/uid/fieldview.cfm?field=156> (Internet izvor) 03.03.2015.

Kasapović, M. (2003) *Izborni leksikon*. Zagreb: Politička kultura

Kufrin, K. predavanje: Bivarijatna korelacija i linearna regresija. *Obrada i analiza podataka*. Odsjek za sociologiju, ak. god. 2010./2011.

Kufrin, K. predavanje: Multipla regresijska analiza. *Obrada i analiza podataka*. Odsjek za sociologiju, ak. god. 2010./2011.

Lehmann, W. (2014) *The European Elections: EU Legislation, National Provisions and Civic Participation*. Brussels: European Union.

Matilla, M. (2003) Why bother? Determinants of turnout in the European elections. *Electoral Studies* 22: 449-468.

McElroy, G., Benoit, K. (2007) Party Groups and Policy Positions in the European Parliament. *Party Politics* 13 (1): 5-28.

McElroy, G., Benoit, K. (2011) Policy positioning in the European Parliament. *European Union Politics* 13 (1): 150-167.

Pini, S. (2009) Analysing turnout in European elections: national differences, the peculiarity of the EU's system and abstention of young people. *European view*, 8: 143-151.

Reif, K.; Schmitt, H. (1980) Nine second-order national elections: a conceptual framework for the analysis of European election results, *European Journal of Political Research*, 8: 3–44.

Stockemer, D. (2012) Citizens' support for the European Union and participation in European Parliament elections. *European Union Politics*, 13 (1): 26-46.

Stockemer, D.; Scruggs, L.; LaMontagne, B. (2013) Bribes and Ballots: The Impact of Corruption on Voter Turnout in Democracies. *International Political Science Review*, 34(1): 74–90.

The World Bank. Employment in agriculture (% of total employment). <http://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS> (Internet izvor) 02.03.2015.

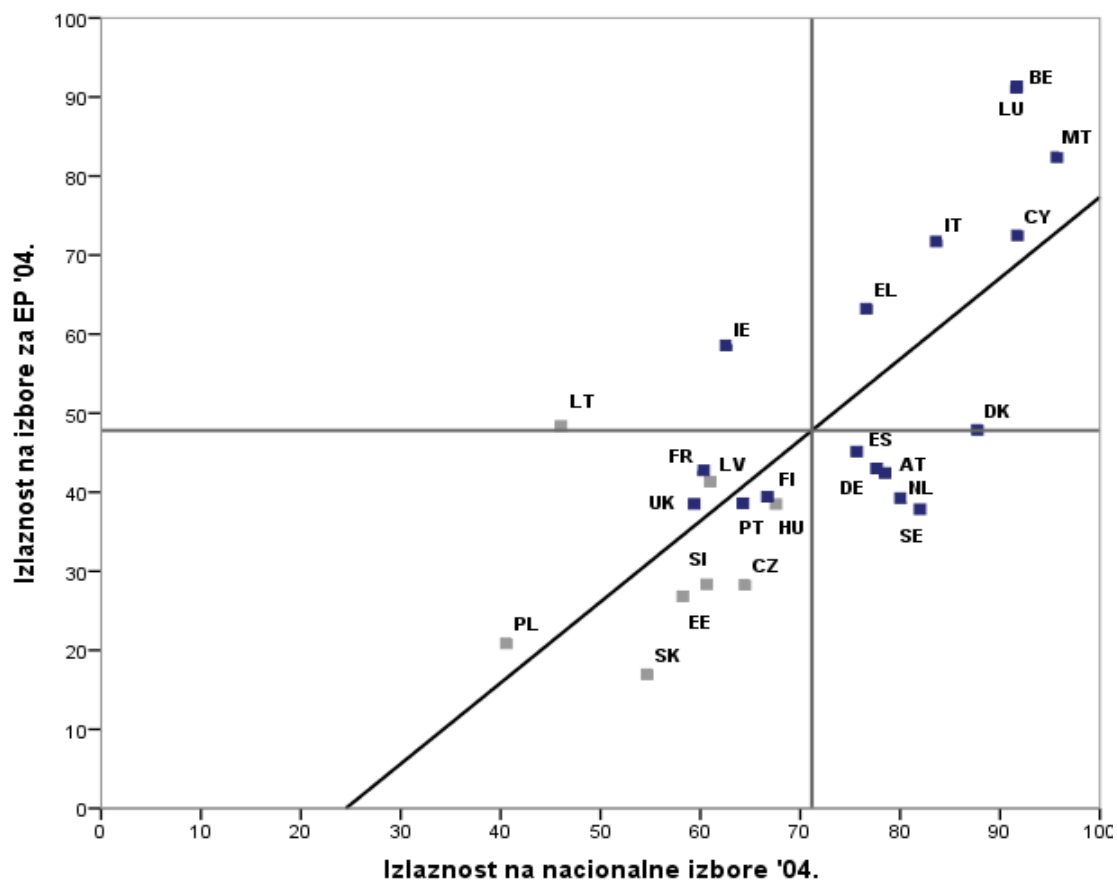
Transparency international. Corruption perceptions indeks 2014: In detail. http://www.transparency.org/cpi2014/in_detail (Internet izvor) 03.03.2015.

Transparency international. Corruption perceptions indeks 2014: Results: Table and rankings <http://www.transparency.org/cpi2014/results#myAnchor1> (Internet izvor) 03.03.2015.

United Nations Development Programme. Human development index (HDI). <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi-table> (Internet izvor) 04.03.2015.

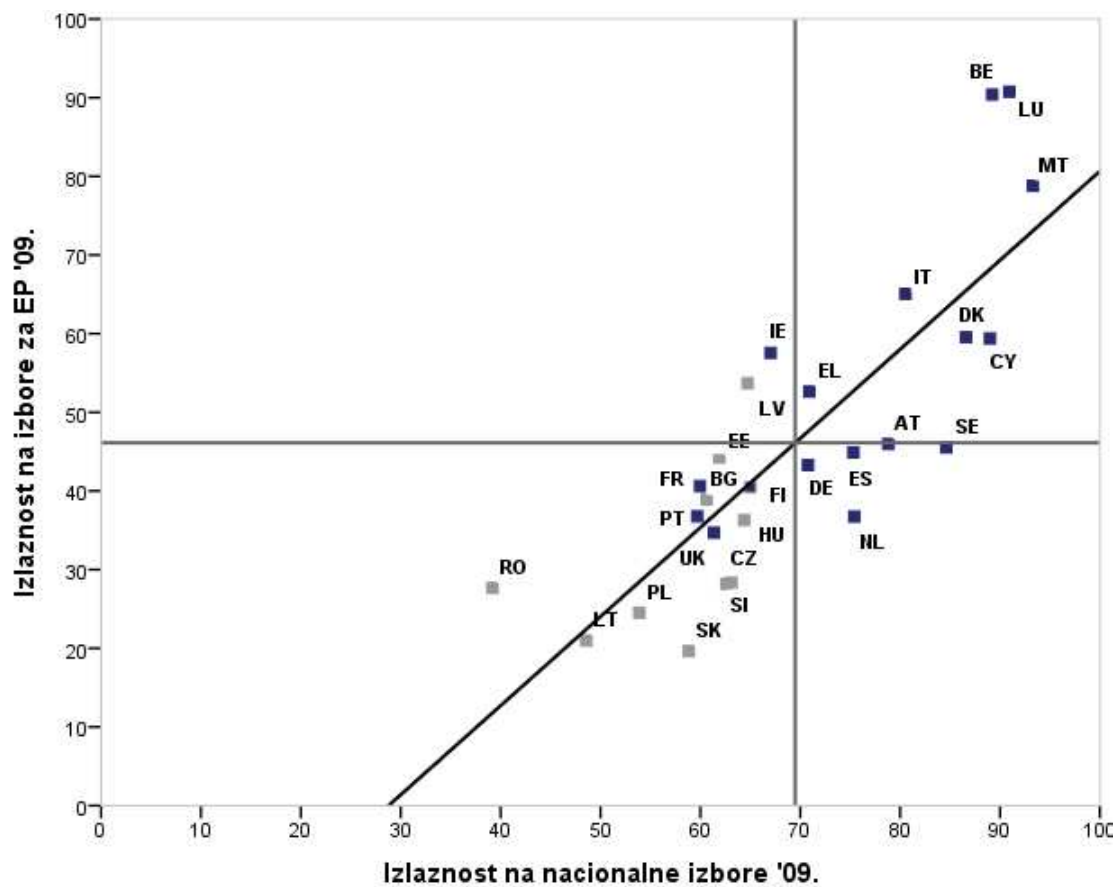
Prilozi:

Prikaz 2: Dijagram raspršenja s prikazom regresijskog pravca izlaznosti na nacionalne izbore na izlaznost na izbore za Europski parlament 2004. godine

Prikaz 3: Dijagram raspršenja s prikazom regresijskog pravca izlaznosti na nacionalne izbore na izlaznost na izbore za Europski parlament 2009. godine

Prilog 1: Matrica korelacija ekonomskih indikatora

	NP2014	EP2014	GDP	GINI	DEBT	GDPGRO	UNEMP	WELFARE	EMPAGR	EUFOND
NP2014										
EP2014	.774**									
GDP	.677**	.612**								
GINI	-.355	.033	-.313							
DEBT	.111	.219	-.041	.114						
GDPGRO	-.175	-.042	-.022	.065	-.642**					
UNEMP	-.251	-.107	-.364	.491**	.548**	-.482**				
WELFARE	.470*	.376*	.488**	-.381*	.558**	-.521**	-.021			
EMPAGR	-.672**	-.339	-.490**	.451*	.006	.145	.236	-.395*		
EUFOND	-.580**	-.376*	-.597**	.444*	-.267	.371	.189	-.750**	.437**	

* Iznosi označeni dvjema zvjezdicama statistički su značajni na razini rizika .01, a iznosi označeni jednom na razini .05

Prilog 2: Matrica korelacija političkih indikatora

	NP2014	EP2014	SOCDEM	COMVOT	ELECSYS	PREFVOT	CONST	TRSHOLD	NOMEPE	DIFMEPE	ABVOTE	ELECDAY	SIMELEC	FRAG	CORRUP	POLINT	NATRUST	EUTRUST
NP2014																		
EP2014	.774**																	
SOCDEM	-.717**	-.648**																
COMPVOT	.415*	.598**	-.328															
ELECSYS	-.336	-.120	.115	-.213														
PREFVOT	.292	.120	.084	.062	-.572**													
CONST	.019	.199	-.242	.036	.152	-.013												
TRSHOLD	-.350	-.343	.366	.000	.174	.076	.000											
NOMEPE	-.111	-.036	-.287	-.222	.519**	-.489*	.505*	.013										
DIFMEPE	.131	-.008	-.196	-.165	-.273	.089	.158	.000	.053									
ABVOTE	-.104	.083	-.090	.167	.213	-.281	-.036	.000	.235	.093								
ELECDAY	-.073	.189	-.042	.236	.101	-.221	-.101	.082	.100	-.029	.707*							
SIMELEC	.248	.405*	-.042	.189	.101	.238	.101	-.115	-.167	-.181	.141	.200						
FRAG	.345	.289	-.161	.268	-.305	.474*	.001	-.146	-.257	-.137	.074	-.011	.591*					
CORRUP	.572**	.345	-.574**	.049	-.025	.103	.092	-.492*	.047	.081	.185	.019	.260	.464*				
POLINT	.169	.006	.007	.052	-.182	.180	-.513*	.132	-.123	-.105	.234	.210	.112	.326	.207			
NATRUST	.655**	.436*	-.381*	.046	-.033	.160	-.173	-.337	-.119	-.096	.048	-.019	.217	.421*	.746*	.357		
EUTRUST	.128	.191	.238	-.112	.021	.357	-.309	-.117	-.472*	-.255	-.001	.098	.426*	.350	.241	.194	.626*	

* Iznosi označeni dvjema zvjezdicama statistički su značajni na razini rizika .01, a iznosi označeni jednom na razini .05

Prilog 3. Matrica korelacija sociodemografskih indikatora

	NP2014	EP2014	POP	DENSPOP	AGE	EDU	HDI	DURMEM	EUID	EUINFO
NP2014										
EP2014	.774**									
POP	-.096	-.026								
DENSPOP	.488**	.431*	-.003							
AGE	-.110	-.020	-.251	.027						
EDU	.334	.293	.033	-.140	-.255					
HDI	.535**	.321	.253	.059	-.175	.632**				
DURMEM	.491**	.581**	.543**	.150	.005	.364	.632**			
EUID	.403*	.310	-.174	.295	-.237	.167	.404*	.068		
EUINFO	.155	.094	-.477*	-.012	-.006	-.377*	.032	-.123	.275	

* Iznosi označeni dvjema zvjezdicama statistički su značajni na razini rizika .01, a iznosi označeni jednom na razini .05